

A close-up, textured oil painting of Titus Brandsma. He is an older man with short, wavy, light-colored hair, wearing round-rimmed glasses. He has a slight smile and is looking directly at the viewer. He is wearing a dark, high-collared garment with a white, ruffled or pleated neckband. The background is a warm, abstract blend of yellow, orange, and brown tones, suggesting a textured surface like canvas or stone. The entire image is framed by a thin white border.

Titus Brandsma

**Heilig verklaring
Titus Brandsma**

**Mysticus
van de daad**

**Kruisweg
naar Dachau**

**Karmelitaans
denker**

**HEILIGE VAN
DE LAGE LANDEN**

**Vanaf 26 juli 2022:
Overzichtstentoonstelling over
leven en werk van TITUS BRANDSMA
in Museum De Tiid te Bolsward**

Het fraaie monumentale stadhuis van Bolsward biedt onderdak aan De Tiid als Cultuur Historisch Centrum en Huis van Verhalen van Zuidwest Fryslân. Vaste exposities en wisselende activiteiten vertellen over Titus Brandsma, Gysbert Japicx en andere opvallende Friezen uit de regio.

De Tiid als 'culturele huiskamer' verenigt museum, bibliotheek, archief, auditorium, trouwzaal en VVV-functie. Titus is te zien in de vaste presentatie van de Titus Brandsmazaal en neemt van alle 22 sleutelfiguren in het museum een prominente plek in.

Info: www.detiid.nl
Jongemastraat 2,
8701 JD Bolsward
Contact: info@detiid.nl
0515-534333

beeld Petra Kroon

Colofon

Redactie

Freek van Genugten
(bisdom 's-Hertogenbosch),
Hettie Berflo (Karmel Orde),
Lammert de Hoop (bisdom
Groningen-Leeuwarden) en
Eric van Teijlingen (bisdom
Haarlem-Amsterdam)

Eindredactie

Lammert de Hoop

Fotografie

Marlies Bosch,
Karmel Archief,
Radboud Universiteit/
Dick van Aalst,
Bisdom Den Bosch/
Wim Koopman

Vormgeving

Rizzo Schouten,
Marlies Bosch

Druk

Mediapalet
Heerenveen

Uitgave

Maart 2022

Op aanvraag verkrijgbaar
bij het bisdom Den Bosch
en het bisdom Groningen-
Leeuwarden.

Titus Brandsma

Heilige van de Lage Landen

Dit is een gezamenlijke uitgave van de Nederlandse bisdommen en de Nederlandse Karmelprovincie. In het kader van de Heiligverklaring van pater Karmeliet Titus Brandsma op 15 mei 2022 door Paus Franciscus te Rome.

**“Het gaat er niet om grote dingen te doen,
maar om kleine dingen groots te doen.”**

- Pater Titus Brandsma

Inhoud

- 4. Voorwoord**
Mgr. Hans van den Hende en Prior generaal Huub Welzen
- 5. Mysticus van de daad**
Karin de Mik
- 8. Proces Heiligverklaring Titus Brandsma**
- 10. Heilige Titus - Karmelitaans denker**
Inigo Bocken
- 13. Woorden van Titus Brandsma**
- 14. Friese inspiratie en katholieke emancipatie**
- 16. Tijdgenoten over Titus**
Hettie Berflo O. Carm.
- 18. Carmel scholen en sociale gemeenschap**
- 21. Tijdgenoten over Titus**
- 22. Wegbereider en hoogleraar Nederlandse Mystiek**
- 24. Waakzaam voor waarheid
Titus en journalistiek**
- 27. Titus, een teken van hoop**
Leo Fijen
- 28. Kruisweg naar Dachau**
- 32. Titus in Nederland: overzichtskaart**
- 33. Teksten van Titus Brandsma digitaal**
Annemarie Bos O.Carm.
- 34. Zelf kennismaken met Titus...**
- 39. Rome-reis naar heiligverklaring**

+ J. van den Hende
Voorzitter van de Nederlandse
bisschoppenconferentie

Huub Welzen,
Prior provinciaal, Nederlandse
provincie Karmelieten

Getuige van de waarheid van Gods liefde

De Nederlandse pater Titus Brandsma wordt heilig verklaard door de paus. Een heilige is iemand die in de Kerk als voorbeeld wordt gezien. Een heilige is iemand waarvan wij geloven dat hij of zij bij God in het eeuwig leven is en daar voor ons blijft bidden.

Titus was zijn hele leven als religieus en priester met God verbonden door gebed en studie. Hij was iemand die vanuit zijn geloof veel mensen heeft geholpen op hun levensweg. In zijn lessen als professor aan de Katholieke Universiteit Nijmegen stond Titus stil bij de vraag naar de relatie tussen God en de mens en hoe mensen door het geloof in God richting vinden in hun leven, met het oog op hun uiteindelijke bestemming.

In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog werd hij adviseur van de RK journalistenvereniging. Daarmee ging hij door tijdens de oorlog. Hij moedigde katholieke journalisten aan om geen leugens en propaganda te verspreiden, ook al stond ons land onder druk van de Duitse bezetter. Titus reisde langs de redacties van katholieke kranten om te benadrukken hoe belangrijk het is dat journalisten onderdrukking en vervolgingen niet goedpraten, maar in woord en geschrift opkomen voor de waardigheid van iedere mens.

In Dachau steunde hij als priester veel medegevangenen met zijn gebed en luisterend oor. Als het kon vierde hij de sacramenten. Ook aan zijn beulen liet hij in woord en daad zien wat menselijke waardigheid betekent. Heel bewust trad hij zijn vijanden met liefde tegemoet.

Ik hoop dat het getuigenis van pater Titus ook ons als gelovigen blijft inspireren en bemoedigen om trouw te blijven in liefde en geloof aan de waardigheid die wij als mens van God hebben gekregen.

Geworteld in zijn relatie met God

In zijn leven heeft Titus Brandsma de liefde tot God en de liefde tot de naaste verenigd. Men kan verbaasd zijn over zijn vele activiteiten. Steeds heeft hij zijn talenten ingezet voor de verheffing van de mens en de promotie van menselijke waarden. Tegelijk kan men verbaasd zijn over de mystieke diepte van zijn geschriften. In zijn poëzie komt zijn intieme omgang met God en met Christus aan het licht. En duidelijk is dat hij het lijden heeft geaccepteerd als een consequentie van zijn keuze voor de liefde.

Zowel in zijn actieve leven als in zijn gebed is Titus Brandsma een voorbeeldfiguur. Hij laat zien aan onze tijd hoe het gemis aan diepte en het gebrek aan eerbied voor het geheim dat in alles aanwezig is, kan worden opgeheven. Titus zocht God in het meest innerlijke van zijn wezen. Hij vond Hem in alles wat ons omringt, vooral in de medemens, maar ook in heel de schepping.

Dat God in ons verblijft is voor Titus Brandsma niet alleen een zaak van verering. Het is een zaak die we uitdragen. Gods aanwezigheid uit zich in woorden en daden. Het straalt uit in heel ons wezen en optreden.

Mysticus van de daad

Tachtig jaar na zijn dood in Dachau is Titus Brandsma een inspiratiebron voor velen. Na zijn zaligverklaring in 1985 wordt hij nu door paus Franciscus heilig verklaard. Wie is deze kleine Friese pater-Karmeliet?

'Laat je door niets verontrusten, want alles gaat voorbij'. Deze raad van de Karmelietes en heilige Teresa van Avila sprak Titus Brandsma - Karmeliet, rector-magnificus, hoogleraar en verzetsheld - erg aan. De natuur is in staat zichzelf te herstellen en de mens is van nature goed. Titus Brandsma (1881-1942) was mysticus en maatschappelijk zeer actief. Het laatste vloeide onlosmakelijk uit het eerste voort.

Brandsma is vooral bekend als verzetsheld tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zijn onverzettelijke houding spreekt mensen aan. Maar hij was ook een veelzijdig en diepgelovig mysticus. Titus is met recht een mysticus van de daad. Zijn leven laat zien dat mystiek niet zweverig is en los staat van het dagelijks leven. Integendeel: mystiek kan een mens juist activeren en strijdbaar maken. Titus draaide mee in ongeveer 40 verenigingen en organisaties, richtte ze niet zelden zelf op, zoals het Rooms Frysk Boun (Rooms

Friese Bond) en de Stichting Carmel College. Toch vond hij altijd tijd om naar gewone mensen te luisteren.

Sober

De Friese pater werd op 23 februari 1881 geboren als Anno Sjoerd: de vierde van zes kinderen in een katholiek boerengezin in Oegeklooster bij Bolsward. De Brandsma's leefden er sober met een in zichzelf gekeerde geloofsbeleving. Titus vertrekt op zijn elfde van het Friese platteland naar het Brabantse Megen waar hij het gymnasium van de Franciscaners doorloopt. Hij wilde priester worden zoals zoveel jongens in zijn tijd. Zijn drie oudere zusters waren al toegetreden tot een kloosterorde. In 1898 treedt hij toe tot het Karmelklooster in Boxmeer, waar hij wordt opgeleid tot priester. Opmerkelijk is de switch van Franciscanen naar Karmelieten. Wat hem vooral aanspreekt in de karmelitaanse spiritualiteit is aandacht voor de mystieke kant van het geloofsleven.

**“Laat je door niets
verontrusten, want
alles gaat voorbij”**

Maar ook het maatschappelijk actief zijn. Overigens had Titus een zwakke gezondheid en was het op armoede en onthechting gerichte kloosterleven van de Franciscaners zwaar voor hem. In Boxmeer betreft hij zijn eerste kloostercel, waar hij grote delen van de dag studeert en bidt. Hij voelt zich er gelukkig. Geen klanken, alleen het licht 'dat zijn binnenwereld verlicht' dringt er binnen, schrijft biograaf en medekarmeliet Constant Dölle.

Licht

In 1905 wordt hij in Den Bosch tot priester gewijd. De jonge priester Titus studeert daarna drie jaar aan de Universiteit van Rome, waar hij de vakken filosofie, astronomie, fysiologie, wis- en scheikunde en maatschappijleer volgt. In 1909 promoveert hij er tot doctor. Ondanks zijn zwakke gezondheid en broze gestalte – hij krijgt in zijn leven vier maagbloedingen – heeft hij een enorme werklust en energie. Hij kan toe met een paar uurtjes slaap.

In juni 1923 wordt hij hoogleraar Filosofie en Geschiedenis van de Mystiek aan de nieuw opgerichte Katholieke Universiteit in Nijmegen. In 1932 – 1933 is hij daar rector magnificus. Zijn dies-rede over godsbegrip door de eeuwen heen werd een bestseller en trok ook buiten de rooms-katholieke kring belangstelling. Titus is veelzijdig, maatschappelijk actief en gedreven. Hij zet zich in voor een betere rechtspositie van journalisten en voor de Friese taal. Hij richt middelbare Carmel scholen op in Brabant en Twente en maakt een succes van het regionale blad De Stad Oss. In Friesland is hij medeoprichter van de Fryske Akademy en natuurbeschermingsorganisatie It Fryske Gea (het Friese Landschap).

Verzet

Het opkomend nazisme baart Titus grote zorgen. Midden jaren dertig schrijft hij een bijdrage in een landelijke protestbrochure tegen de anti-joodse Neurenberger rassenwetten. Ook verzet hij zich als voorzitter van de vereniging van katholiek onderwijs tegen apart joods onderwijs. In januari 1942 reist hij namens aartsbisschop De Jong langs directies en hoofdredacteurs van katholieke dagbladen en dringt er bij hen op aan geen nazi- of NSB-propaganda in hun kolommen af te drukken.

Nog diezelfde maand wordt hij in Nijmegen opgepakt en in Scheveningen en Amersfoort gevangen gezet. In zijn Scheveningse cel hangt hij aan de muur een Franse tekst die hem troost: 'Neem de dagen zoals ze komen, de goede met een dankbaar hart; en de kwade ter wille van die volgen, want het ongeluk is maar een voorbijganger.' Maar ook: 'Gott so nah, so ferne. Gott ist immer da.'

Niet dat hij geen angst kende, integendeel. Hij dicht daarover in Kamp Amersfoort. 'Het leed kwam telkens op mij aan. Onmogelijk om het af te weren. Met geen tranen te bezweren. 'k Had het anders lang gedaan. Toen ging het boven op mij staan, tot ik stil lag zonder weren. Duldend wachtend moest ik leren. En toen eerst is het heengegaan.'

Evenwicht

De kleine Karmeliet Titus Brandsma is een man met een groot godsgeloof en –verlangen, en hij bezit een groot gevoel voor de menselijke waardigheid. Op 13 juni 1942 gaat hij op transport naar Dachau. Hij overwint zijn angst en vindt een innerlijk evenwicht. In Scheveningen, vijf maanden voor zijn dood, schreef hij een gedicht met als laatste regels: 'Blijf bij mij, bij mij Jezus zoet, Uw bijzijn maakt mij alles goed.'

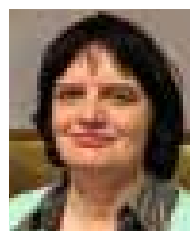
Titus is in Dachau lichamelijk afgemat, ziek en verzwakt, maar geestelijk ongebroken. Zelfs tegen onmenselijke en wrede kampbeulen die hem mishandelen, brengt hij het op vriendelijk te blijven. Hij troost medegevangenen en spreekt hen moed in. Het lijkt of ze Titus' 'totale rust van het hart' herkennen weet biograaf Dölle. Op 26 juli 1942 krijgt de verzwakte pater in de ziekenboeg van Dachau een dodelijke injectie toegediend.

Mystiek

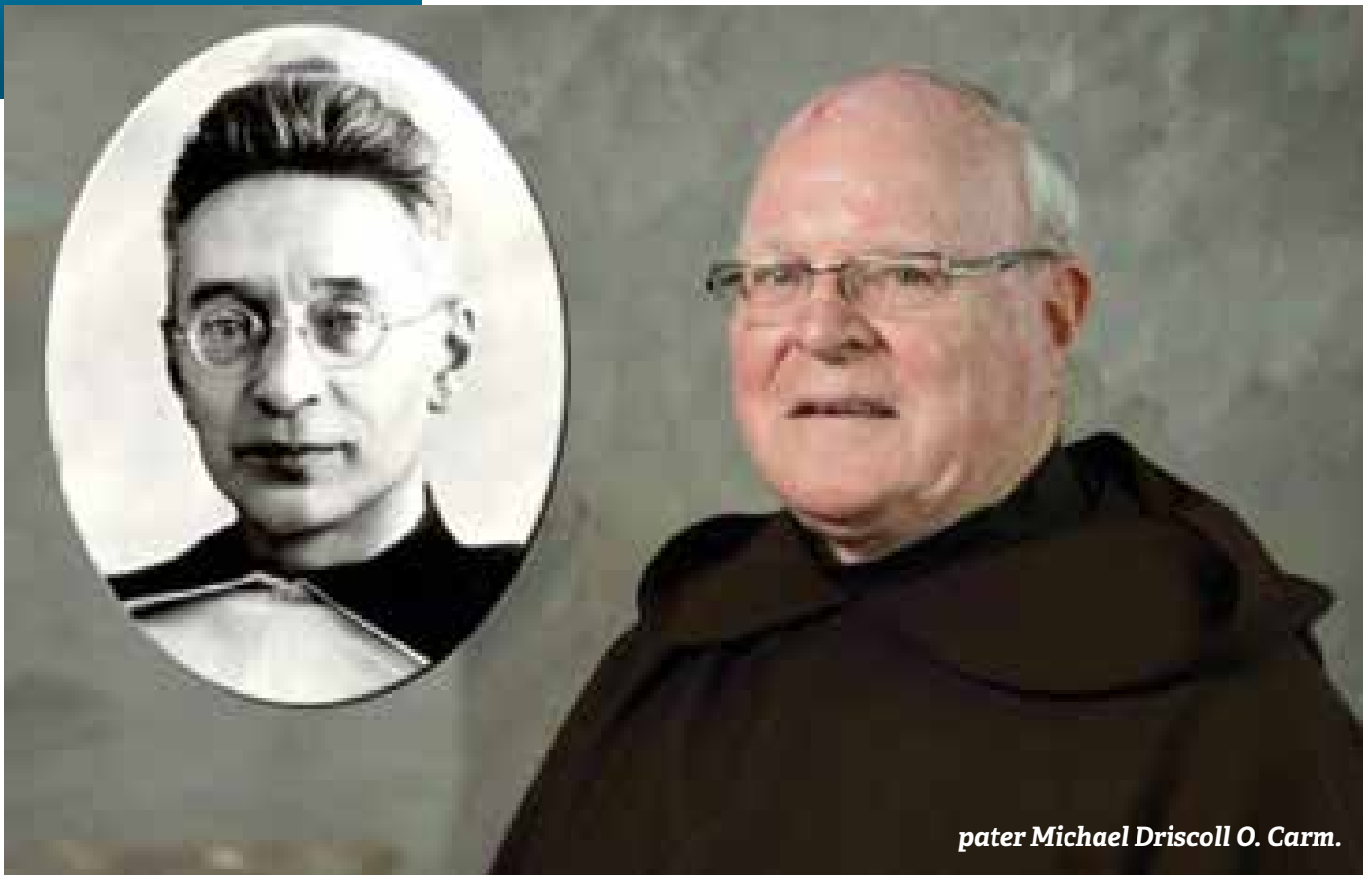
Als priester pleit Brandsma voor herleving van het mystieke elan in de RK kerk. De ervaring moet centraal staan in het geloofsleven, niet de moraal of de theologie. Hij zoekt naar innerlijke eenheid, naar de aanwezigheid van God in het dagelijks leven. Niet dat hij over die persoonlijke godsbeleving veel heeft geschreven. Zijn omgang en relatie met God bleef privé. Bij Brandsma geen beschrijvingen van visioenen of extases. Wel liet hij weten wat voor hem daarin het belangrijkste was.

In zijn dies-rede in 1932 zei hij: 'Wij moeten God vooral zien als de diepste Grond van ons eigen wezen en hem aanbidden niet alleen in ons eigen wezen, maar evenzeer in alles dat bestaat, ten eerste in al onze naasten, maar evenzeer in de natuur, in het heelal, want Hij is alom tegenwoordig(...)'. In elke situatie voelt hij God in zichzelf. God bevindt zich in elke gebeurtenis, hoe moeilijk die ook is. Alsof Titus tegen de hedendaagse mens wil zeggen: neem het leven zoals het is. Ga je eigen weg. In je innerlijk kun je de kracht vinden.

Behalve zelfontplooiing is ontvankelijkheid nodig om het mystieke pad te bewandelen, meent Titus. Ontvankelijkheid voor wat we (kunnen) zijn, waarvoor we aanleg hebben, voor goede impulsen van buiten. Liefde om onrecht, vijandschap en ongelijkheid tegen te gaan en op te lossen. Zo komt Titus tot zijn mystiek van de daad. Geen vlucht van de wereld, geen egotripperij. Mystiek is het besef dat je afhankelijk bent.

Karin de Mik is zelfstandig journalist en werkt ondermeer voor het dagblad Trouw.

Heiligverklaring: niet over één nacht ijs...

Na de oorlog zien veel gelovigen in Titus in leven en sterven een reden voor zalig of heiligverklaring. Mensen die zaligen of heiligen verklaard worden in de RK kerk, gelden als inspirerende voorbeelden van diepgelovig en deugdzaam christelijk leven. In het gebed de voorspraak vragen van een heilige sterkt vertrouwen in gelukkig en levensreddend ingrijpen door God. Bij heiligverklaring gaat de kerk echter niet over één nacht ijs. De beginstap is een bisschoppelijke rechtbank die getuigenissen van gelovigen verzamelt over de beoogde kandidaat-heilige. Waarom zien zij in iemand een potentiële heilige?

In Nederland neemt de Karmel Orde initiatief. De bisschoppelijke rechtbank van Den Bosch erkent in 1957 Titus als een 'dienaar Gods' en kandidaat-heilige, waarna het proces in Rome wordt voortgezet. Daar volgt kritisch onderzoek naar de goddelijke en zedelijke deugden van de kandidaat-heilige door de Congregatie voor Zalig- en Heiligverklaringen. Een 'advocaat van de duivel' belicht daarbij de zwakke kanten van de zaak. Bij Titus komt pas weer schot in de zaak na het aantreden van paus Johannes Paulus - de Poolse paus (1978). Op 3 november 1985 gaat hij over tot Zaligverklaring van Titus Brandsma op basis van diens 'martelaarschap voor het geloof.' Het aantonen van een of twee bewezen wonderen is dan niet nodig. Heiligverklaring is de laatste stap, maar vereist een bewezen wonder op voorspraak van de kandidaat-heilige. Uit welke eigenschappen en gebeurtenissen blijkt dit?

Wonder van Titus

In 2007 werd bij de Amerikaanse pater Karmeliet Michael Driscoll in Florida een agressief, kwaadaardig melanoom geconstateerd met uitzaaiingen in het lymfestelsel. Hij werd geopereerd, veel lymfeklieren verwijderd en hij kreeg zware bestralingen. Zijn bisdom startte intensieve gebedsacties voor zijn genezing, waarbij voorspraak werd gevraagd bij de door Driscoll geliefde Zalige Titus Brandsma. De kanker verdween. Een melanoom van deze zwaarte komt vaak na een aantal jaren terug, maar dat is intussen al veertien jaar niet het geval. Medici hebben er geen verklaring voor. Pater Driscoll (74) is gezond en wel aan het werk in zijn parochie. Artsen hebben hem volledig genezen verklaard.

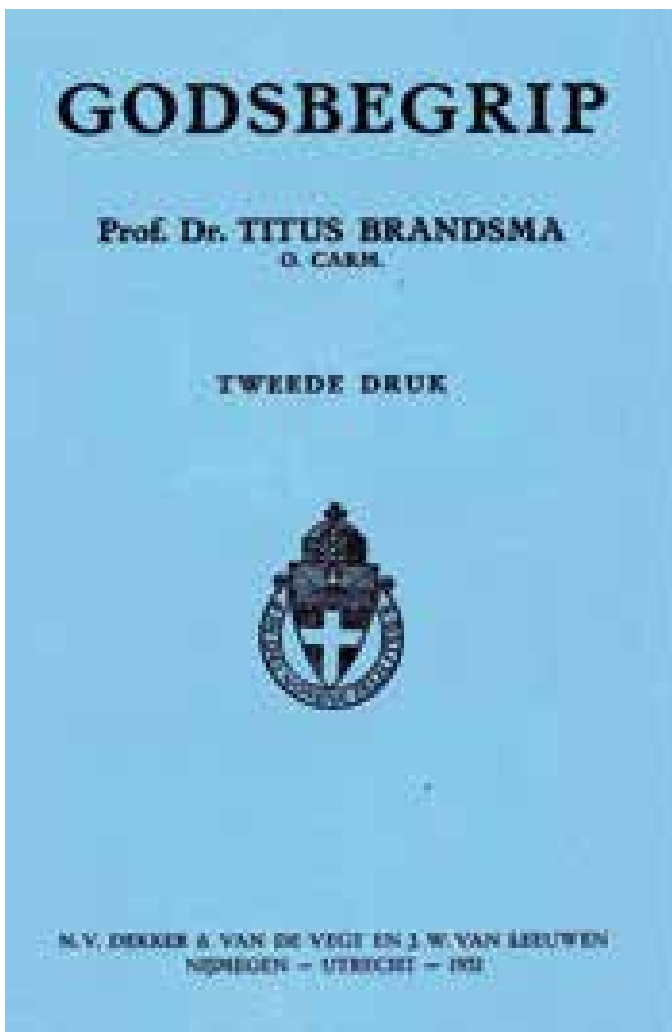
Driscoll koestert grote devotie voor Titus Brandsma. Zijn bidden om genezing ondersteunde hij met een relikwie van Titus in zijn bezit: een stukje van de pij van de pater Karmeliet. De medische onderzoeken en verklaringen rond zijn genezing, alsook de uitgevoerde gebedsacties zijn schriftelijk vastgelegd en als potentieel wonder voorgelegd aan het Vaticaan.

Op 26 november 2020 erkende een commissie van medische adviseurs, aangesteld door de Congregatie voor Zalig- en Heiligverklaringen, dat de genezing toegeschreven aan voorspraak door zalige Titus Brandsma inderdaad wetenschappelijk onverklaarbaar is. Op 25 mei 2021 bevestigde een theologencommissie van de Congregatie ook de genezing van pater Driscoll als een wonder op voorspraak van Titus Brandsma. Beide erkenningen zijn een belangrijke stap voorwaarts in het proces tot heiligverklaring. Op 9 november 2021 besloten de kardinalen en bisschoppen van de Congregatie voor de Heiligverklaringen positief over heiligverklaring van Titus Brandsma. Op 25 november erkende ook Paus Franciscus het wonder, dat hem was voorgelegd door de prefect van de congregatie, kardinaal Marcello Semeraro. Paus Franciscus heeft bij het consistorie van kardinalen op 4 maart jl. de heiligverklaring van Titus Brandsma aangekondigd voor 15 mei 2022 te Rome.

Heilige Titus - een Karmelitaans denker

De rede over 'Godsbegrip' van Titus Brandsma op 23 oktober 1932 voor de nog jonge katholieke universiteit te Nijmegen, behoort zonder twijfel tot de sleutelmomenten uit zijn leven. Veel van wat hij daarvoor en daarna schreef krijgt hier een ruimere betekenis. Tegelijkertijd kun je er zijn eigen levenskeuzes in herkennen – vooral de Karmelitaanse weg die hij in zijn jeugd had aangevat en die hij tot het einde zou volgen.

De zogenaamde Dies-rede die onder de titel Godsbegrip gepubliceerd zou worden, beschrijft de geestelijke crisis waarin de cultuur volgens Brandsma terecht is gekomen. Het is de tijd van autoritaire ideologieën die Europa in hun greep houden. Drie maanden na het uitspreken van de rede kwam in Duitsland een zelfverklaarde kunstenaar aan de macht die met zijn waanbeelden de wereld in het verderf zou storten. Een brand waaraan ook Brandsma zelf ten offer zou vallen.

Ideologische godsbeelden

Al in 1932 ziet Brandsma met beklemming de gevaren die uitgaan van ideologieën die met viriele kracht de samenleving een nieuwe orde willen opleggen. Zoals het fascisme en communisme, maar ook het liberalisme. Maar in zijn rede ziet hij hierin minder een politieke als veel meer een spirituele crisis - of zoals hij het noemt: een crisis van het godsbegrip. Het gaat hem er niet zozeer om dat de mensen steeds minder in God geloven. Zijn inzet is niet die van de apologie, want verdediging is er meer dan genoeg, aldus Brandsma. Hem gaat het om het inzicht dat ook de heersende ideologieën eigenlijk impliciet een godsbeeld hebben - een visie op het geheel van mens en samenleving. Het probleem is dat de ideologieën abstract zijn en geen rekening houden met de concrete mens. Het communisme en het fascisme laten de concrete mens verdwijnen als onderdeel van het collectief. Het liberalisme offert het geheel op ten voordele van een abstract individu. Brandsma trekt de conclusie dat deze ideologieën hun beelden als de werkelijkheid zien en daarmee het concrete leven verdringen. Het probleem van de tijd is niet dat er geen godsbeelden zijn - maar

Titus Brandsma als rector magnificus van de Katholieke Universiteit Nijmegen

ze zijn te abstract en mensen voorzien niet dat het beelden zijn en geen werkelijkheid. Het zijn in feite allemaal waanbeelden, beelden die met de werkelijkheid verwisseld worden.

Karmel inspiratie

Brandsma wil, zoals in zijn vroegste teksten over sociale filosofie al het geval was, uitgaan van de praktische concrete mens in verbinding met de werkelijkheid. We moeten, zegt hij, op zoek gaan naar een godsbeeld voor onze tijd dat daaraan recht doet. En hier begint zijn Karmelitaanse inspiratie volop te spelen. Inspiratie die hij vooral, maar zeker niet uitsluitend, bij de grote Karmel mystica Teresa van Avila vindt. God kan niet als abstract beeld naar voren komen, maar is een werkelijkheid die in ons leeft, onze diepere grond waarvan we onszelf niet altijd bewust zijn. God in ons is het vermogen om boven onszelf uit te groeien, zoals de bloem opbloeit in de zon. Teresa beschreef dit door zich op het verlangen te concentreren dat in ieder van ons leeft. De mystica gaat er van uit dat

“Leven in Gods aangezicht”

ons verlangen niet vergeefs is, maar ze concentreert zich op de ervaring dat elk beeld dat wij maken van een vervuld verlangen door het leven zelf onderuit gehaald wordt. Voor Teresa is dit het domein van de ziel. De ziel is waar het verlangen naar liefde en de ontvangen liefde met elkaar in spanning staan. Dat behelst altijd ook een vorm van lijden, omdat ontvangen liefde altijd anders is dan men zich kan voorstellen. Maar juist in die spanning kan de mens tot leven komen. Zo is het hele leven van elk mens een zoektocht om te leven ‘in Gods aangezicht’: een nooit voltooid op elkaar afstemmen van het verlangen in ons en dat wat op ons toe komt.

Onverwachte bries

Met deze structuur van het verlangen staat Teresa - en dus ook Titus Brandsma - in de lange geschiedenis van de Karmelitaanse ervaring, die verwijst naar de ervaring van de profeet Elia die op de berg Karmel God niet in de storm maar in een onverwachte bries ontwaart. Dat kan ook een weg van lijden zijn zo, weet Brandsma heel goed, omdat we moeten leven met de ervaring dat de werkelijkheid altijd anders verloopt. Maar daarin juist Gods liefde ontdekken, daarin schuilt de krachtbron van de Karmelitaanse spiritualiteit. Omdat er liefde op ons afkomt ervaren we dat geen voorstelling ervan volstaat om haar te begrijpen. Het levenslang oefenen om in Gods aangezicht te staan, is juist het leren leven met dit spanningsveld en daarin boven jezelf uit te groeien tot wie men eigenlijk is. Dat is in de ogen van Titus Brandsma leven in herinnering aan de berg Karmel, maar dan volop in het concrete dagelijks leven.

Licht in uitzichtloosheid

Tegen deze achtergrond is begrijpelijk wat Brandsma bedoelt wanneer hij zegt dat de ideologische beelden eigenlijk abstracte beelden zijn, die met het nodige geweld het verlangen van mensen willen afdwingen. Dit is de reden waarom Brandsma zegt dat we in teksten uit de mystieke traditie handvatten kunnen vinden die een

dergelijk godsbeeld herkenbaar maken. Indrukwekkend is het dat hij op het einde van zijn leven, en wel op Goede Vrijdag 1942 in Kamp Amersfoort, een lezing houdt voor zijn medegevangenen. Daar brengt hij juist dit aspect naar voren. Zelf delend in het lijden van zijn toehoorders houdt hij ze een perspectief voor waar in de donkere uitzichtloosheid het licht van de liefde scherper kan schijnen. Zo bezien wordt ook begrijpelijker waarom Titus dit Karmelitaanse contemplatieve leven in Gods gelaat, zo volop in de drukte van het maatschappelijk leven vorm kon geven. Is het vergezocht om een eeuw na zijn Diëtrede te zeggen dat ideologieën uit Brandsma's tijd nog steeds in gewijzigde vorm de samenleving beheersen? Treden ze niet opnieuw aan het licht in vormen van fundamentalisme en populisme – die niet zelf oorzaken zijn van de crisis, maar onbeholpen antwoorden op het moderne onvermogen om onszelf als de woonplaats van het goddelijke te zien.

Inigo Bocken is hoogleraar Mystieke Theologie aan de KU Leuven, en wetenschappelijk medewerker aan de Radboud Universiteit en het Titus Brandsma Instituut te Nijmegen. Hij werkt aan een intellectuele biografie van Titus Brandsma.

A close-up photograph of several pink roses with yellow-orange variegated petals, set against a dark, blurred background. The roses are in various stages of bloom, with some fully open and others as buds.

Woorden van Titus Brandsma

Met elkaar in God verenigd. Uit: Aantekeningen

Wij leven veel te veel voor ons eigen leven en denken er veel te weinig aan, hoe wij door God met elkaar en allen tezamen met Hem verenigd zijn. We moeten ons door niemand in liefde laten overtreffen. We moeten er steeds op uit zijn onze medemens te helpen. Onze tegenwoordigheid, waar dan ook, moet voor de mensen een lust, een feest, een troost zijn.

Gewoon helpen. Uit: Heldhaftigheid 1934

Je moet je broeder helpen. Zonder dralen. Zonder dubbelzinnigheid. Je moet het Gelaat van Christus in hem (of haar) eren. Achter al de verborgenheden van grootstedse nood, achter al de wildheid van grootstedse decadentie staat het allerdiepst, toch het beeld van de Heer. Lichtend, gebiedend, vervullend. Kniel neer voor het Gelaat van God in je broeder (en zuster). Ben ik de hoeder van mijn broeder? Ik ken hem toch niet. Ik heb geen contact met hem... Ja, je bent de hoeder van je broeder. Schep contact. Niet vragen. Niet omzien. Niet oordelen. Gewoon helpen.

De gewone dingen op grootse wijze doen (z.j.)

Wij zijn niet geroepen om in het openbaar levend grootse, opvallende en druk besproken dingen te doen.(...) Het is wel onze plicht om de gewone dingen op grootse wijze te doen, dat is met een zuivere intentie en de inzet van heel de persoonlijkheid.

God die in ons woont; Uit: Godsbegrip 1932

Onder het vele, dat voor ons het godsbegrip zo dierbaar maakt, is wel nauwelijks een element aan te wijzen, dat daaraan zo grote bekoorlijkheid geeft als juist de voorstelling dat God in ons woont, wij Hem in onszelf kunnen ontdekken en aanschouwen en mét ons in alles wat ons omgeeft, terwijl in heel ons leven die goddelijke inwoning tot heldere uitstraling kan worden.

Mijn cel; Neem de dagen zoals ze komen.

Uit: Brief uit de gevangenis in Scheveningen 1942

Ik ben er helemaal thuis, in dat kleine celletje. Ik heb er mij nog niet verveeld, integendeel. Ik ben er alleen, o ja, maar nooit was Onze Lieve Heer mij zo nabij. Ik kan het uitjubelen van vreugde, dat Hij zich weer eens geheel door mij heeft laten vinden, zonder dat ik bij de mensen kan of de mensen bij mij kunnen. Hij is nu mijn enige toeverlaat en ik voel me veilig en gelukkig. Ik wil hier altijd blijven, als Hij het zo beschikt. Ik ben nog zelden zo gelukkig en tevreden geweest. (...) Wie zal mij scheiden van de liefde Gods? Ik denk aan mijn oude spreuk: 'Neem de dagen zoals ze komen, de schone met dankbaar hart, en de kwade ter wille van die volgen, want het ongeluk is maar een voorbijganger.' (...) In Hem immers leven wij, bewegen wij ons en zijn wij. God zo nabij en ver. God is er altijd.

Bron: Publicaties van de Stichting Vrienden van Titus Brandsma (Nijmegen)

**Fryslân hwer myn mem my widze,
Hwer as bern ik boarte ha,
Hwer 'k myn earste wurden útre,
Fen gjin lânsdou hâld ik sa.**

**Vert.:
Friesland waar mijn moeder mij wiegde,
Waar ik als kind heb gespeeld,
Waar ik mijn eerste woorden sprak,
Geen landstreek waar ik zo van hou.**

**Fries vers van Titus Brandsma (1918)
Foto: Geboorteboerderij met fam. Brandsma**

Friese inspiratie en katholieke emancipatie

Fryslân ligt Titus na aan het hart, hij zet zich er zijn leven lang voor in. Voor erkenning van Friese taal en cultuur, vooral in het onderwijs, en voor erkenning van de katholieke identiteit van Fryslân. In het spoor van de patroonheilige van het noorden, Bonifatius.

Fries taalonderwijs

Titus is in 1917 een van de oprichters van het Rooms Frysk Boun op: voor Friese culturele uitwisseling onder katholieken. In 1937 is hij oprichter van Frisia Catholica: een studiegenootschap voor katholieke kerkhistorie van de Friezen. Strijd voor de eigen taal voert Titus met gelijkgestemde Friezen, ook buiten de katholieke kring. Vanaf 1928 is hij lid en lobbyist van de Fryske Underwiisrie. Deze provinciale onderwijscommissie zet zich ondermeer in voor meer Friese taal in onderwijs en wetenschap. In 1937, mede dankzij Titus' lobby bij de Minister van Onderwijs, komt de eerste onderwijswet tot stand die Friese scholen toestaat enkele uren onderwijs in de eigen taal te geven op de lagere school. Een doorbraak die decennia later leidt tot Fries als regulier schoolvak in het Friese basis- en voortgezet onderwijs.

Leerstoel

Begin jaren '20 is Titus met geestverwanten in actie voor de eerste universitaire leerstoel Fries. Als hij zelf kandidaat blijkt te zijn, steekt de Karmel overste daar een stokje voor. Ze zien hem liever aan de nieuwe katholieke universiteit in Nijmegen, die in deze jaren ook wordt voorbereid. Titus steunt later andere leerstoelbenoemingen voor het Fries in Amsterdam en Utrecht. In Friesland is hij in 1938 mede-oprichter, en later bestuurder (1941), van een andere academische poot: de huidige Fryske Akademy in Leeuwarden. In 1930 is hij mede-oprichter en bestuurder

van It Fryske Gea. Tegenwoordig is dit in Fryslân een van de grootste natuurbeschermers van het landschap dat Titus na aan het hart lag.

Bonifatius heiligdom

Zichtbaarheid van de katholieke kerk in het noorden krijgt vanaf 1926 een jaarlijkse impuls met de herleving van massale bedevaarten naar Bonifatiusstad Dokkum. Titus is met Dokkumer parochianen, verenigd in de door hem opgerichte Broederschap HH. Bonifatius en Gezellen, de aanjager en landelijk fondswerver met steun van het aartsbisdom. Er verrijst een Processiepark (1926) en een monumentale Bonifatiuskapel (1934) bij een historische zoetwaterbron, ouder dan Bonifatius zelf. De kloosterachtige kapel is een geestesproduct van Titus en architect H. W. Valk. In de Scheveningse strafgevangenis schrijft Titus lijdensmeditaties voor kruiswegstaties in het park bij de kapel, die hij daar voor de oorlog gepland heeft met kunstenaar Jac Maris uit Megen. De kruisweg van Titus en Maris wordt pas in 1949 gerealiseerd. Kruiswegstatie 12 - de kruisiging van Jezus - dient dan als In Memoriam voor de in oorlogstijd omgekomen Titus. Het noordelijk bisdom schenkt bij monde van bisschop Wim Eijk in 2004 een standbeeld van Titus aan de kapel vervaardigd door kunstenaress Natasja Bennink. Zij verbeeldt Titus als devoot en kwetsbaar mens, een 'eigentijdse heilige' zonder voetstuk, met beide voeten op de grond.

Drs. Arno Brok,
Commissaris van de Koning voor
de provincie Fryslân:

‘Grootste Fries van de 20e eeuw’

De Friese CdK Brok sloot zijn nieuwjaarstoespraak voor 2022 af met een vooruitblik naar de heiligverklaring: “Pater Titus Brandsma zag het scherp, al honderd jaar geleden. Fries als voertaal is geen gunst maar een recht. De straatrel van Kneppelfreed voor het Leeuwarder gerechtshof in 1951 geldt vaak als begin van officiële erkenning van het Fries als taal van bestuur en onderwijs. Maar in 1926 - 25 jaar eerder - hield Titus een Friestalige preek bij de eerste Bonifatiusbedevaart in Dokkum. Het Europees Handvest onderscheidt tegenwoordig zo'n 60 minderheidstalen: Catalaans, Bretons, Welsh, Fries, etc. De Europese Unie is niet alleen een gemeenschap van nationale staten, maar ook van regio's en culturen. Pluriformiteit is erkend als een Europese kernwaarde. Veel van waar Titus voor stond - taalemancipatie, persvrijheid, dialoog met de tegenstander - is ook voor niet-katholieken van betekenis. We geven tegenwoordig een podium aan uitersten in onze samenleving. We praten veel, maar luisteren te weinig. Op beschouwende wijze verstaan wat er leeft, is inspiratie voor goed leiderschap. Ook dat leren we van Titus. Voor zijn strijd tegen onrecht en recht op vrijheid betaalde hij de hoogste prijs. Al bleef hij ervan overtuigd dat de liefde alles kan overwinnen. Titus vind ik de grootste Fries van de 20e eeuw. Zijn heiligverklaring komt daar aan tegemoet.”

Prof.dr. Goffe Jensma, hoogleraar
Friese Taal- en Letterkunde aan de
Rijksuniversiteit Groningen:

‘Taal raakt je ziel’

“Titus Brandsma was doordrongen van de taal die zijn ouders hem in Oegeklooster bij Hartwerd, in een boerenfamilie leerden: het Fries. Tot intellectuele wasdom gekomen zette hij zich in voor erkenning van die taal, in zijn eigen katholieke kring, in het onderwijs, aan de universiteit en in de wetenschap. In 1938 was Brandsma medeoprichter van de Fryske Akademy in Leeuwarden, de wetenschappelijke instelling die tot op de dag van vandaag de Friese taal, geschiedenis en cultuur bestudeert. In 1941 kwam de leerstoel Friese taal- en letterkunde aan de Rijkuniversiteit Groningen tot stand. Ondenkbaar ook zonder zijn voorwerk.

Brandsma's streven naar erkenning van Friese taal en cultuur blijft actueel, ook in geïnternationaliseerd hoger onderwijs en een totaal veranderd Europa. Wetenschappelijk onderwijs in het Fries is in Groningen ingebed in een studie naar Europese minderheidstalen en -culturen. Dat ligt in het verlengde van de drijfveren van Titus Brandsma. Kennis en cultuur van je moedertaal raakt een snaar in je bestaan en verdient wetenschappelijke aandacht. Dat hoeft een blik op de bredere wereld niet in de weg staan, maar kan die juist voeden. Ook daarin was Titus een voorbeeld.”

Mgr. Ron van den Hout,
bisschop van het bisdom
Groningen - Leeuwarden:

‘Naar een Fries missaal dankzij Titus’

“Titus Brandsma ging het niet om Fries nationalisme. Hij was betrokken bij alle Nederlandse katholieken in Nederland die zich emancipeerden. Godsdienstig leven steunde hij ondermeer met devotieprentjes in het Fries. Toen Bonifatiusbedevaarten naar Dokkum als idee opkwam trof hem de troosteloze aanblik van de grond bij een zoetwaterbron waar Bonifatius zou hebben geprekeerd en gedoopt. “Dit kán en mág zo niet blijven”, vond hij. Het land bij de bron werd aangekocht door de katholieke kerk en pater Titus bleef nauw betrokken bij het nieuwe bedevaartsoord. Zijn kruiswegstaties kwamen er na de oorlog toen hij al vermoord was. Op 23 augustus 1926 preekte hij in het Fries bij de eerste nationale bedevaart. De liturgie vierde hij niet in een taal die niet was toegestaan; dat gebeurde toen nog volledig in het Latijn. Ooit komt er een Fries missaal als vertaling van het Romeins missaal; al is het maar voor een deel van de liturgie. De eucharistie kan dan officieel in het Fries gevierd worden. Dat Fries missaal kunnen we dan gerust zien als een erfenis van Titus Brandsma. “

Titus Brandsma (in het midden met witte pijl) rond de Bonifatiusbron te Dokkum in 1924.

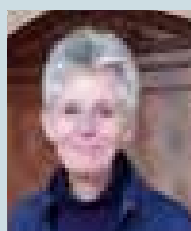
Tijdgenoten over Titus

U vindt op twee plaatsen in dit magazine herinneringen van tijdgenoten aan de persoon Titus Brandsma. Ze laten iets zien van hoe hij was. Ze zijn in de jaren '50 door de Karmel Orde verzameld na een oproep in Nederlandse kranten. Er kwamen tientallen reacties binnen uit alle lagen en gezindten van de bevolking. Getuigenissen over Titus voor de oorlog en tijdens zijn gevangenschap in Scheveningen, Amersfoort, Kleve en de laatste weken in het kamp Dachau.

Toen na de oorlog zijn overlijden bekend werd, kwam ook devotie op gang voor Titus als een 'heilig mens'. Mensen zochten zijn voorspraak in hun gebed, erop vertrouwend dat hij die altijd klaar stond om iemand te helpen, dat ook zou doen in voorspraak voor hen. De gedachte aan zalig- of heiligverklaring door de paus kwam op, vandaar het initiatief van de Karmel Orde. Opvallend is hoe in de

verhalen van verschillende mensen in heel verschillende omstandigheden telkens dezelfde ervaring van Titus doorklinkt.

Alle reacties bevinden zich in het Titus Brandsma Archief van de Nederlandse Karmel Provincie. Ze hebben een rol gespeeld in het proces van zalig- en heiligverklaring. Van sommige schrijvers kennen we bijzonderheden. Van anderen niet meer dan wat ze in hun brief vermeldde.

Karmelietes Hettie Berflo is werkzaam voor de Stichting Vrienden van Titus Brandsma.

Pater Bonaventura ter Ellen

Frater en Karmeliet in Oss die vanaf 1919 met Titus in hetzelfde klooster woonde. Titus was onder andere studiebegeleider van jonge priesterstudenten.

Moeilijkheden en verlangens werden aan hem voorgelegd en we konden ervan op aan dat ze door hem werden behartigd en zo mogelijk vervuld. Eens had ik hem gesproken over een zus van mij die in Mook studeerde en die ik in 2 of 3 jaar, sinds mijn intrede niet had gezien. 'Zo, maar dat is niet nodig zo vervreemd te raken van elkaar', zei hij en ging naar de prior, maakte alles voor elkaar en ging met mij naar Mook. Daar had hij een lang gesprek met een nicht van mij die daar lerares (religieuze) was terwijl ik ging wandelen met mijn zus, alsof hij wilde doen uitkomen dat hij die dag ook noodzakelijk naar Mook moest en dat het in het geheel geen offer voor hem was om voor een jong fratertje een hele dag af te nemen van zijn drukke tijd. Toen realiseerde ik me dat niet, maar later wel.

Hij zei ons dikwijls dat je alles moest steunen en bevorderen wat goed was. Je moest vóór alles zijn wat iemand onderneemt als het goed was.

Cornelis de Graaf uit Mijdrecht, hoofdagent bij de stedelijke politie

De Graaf zat gevangen in Scheveningen van oktober 1941 tot juli 1942. Hij heeft Titus meegemaakt als celgenoot, toen deze na kamp Amersfoort voor de tweede maal - van 28 april tot 16 mei 1942 - in Scheveningen gevangen zat. Cornelis de Graaf was protestant en lid van de Nederlands Hervormde kerk.

Laat in de avond van een dag in april 42 wordt onze celdeur nr. 623 in de cellenbarak opengesmeten en wordt met een 'Los, Los!' een derde celgenoot bij ons als het ware naar binnen gegooid. 's Morgens hadden we gelegenheid om beter met elkaar kennis te maken. We stonden verwonderd over alles wat de professor mee naar binnen had gesmokkeld, een zakmes, een vulpen, een schaar, potloden, een spiegel en nog meer van die kleinigheden die het celleven toch nog veraangenamen.

Voor mij heeft de professor een gedicht geschreven: 'Aan Jezus', met zijn eigen vulpen en voorzien van zijn handtekening. Zelf zei hij dat hij Dachau wel niet overleven zou. Hij heeft dit vaak gezegd. Maar, zei hij: 'Zolang de Heer mij gebruiken kan, blijf ik in leven. Met mijn zwakke lichaam kan ik altijd nog iets goeds doen.'

Juffrouw Kersten in Nijmegen

Mw. Kersten was dienstmeisje in het huis waar Titus vanaf 1923 een kamer huurde omdat de Karmelieten nog geen klooster in Nijmegen hadden. Hij was net benoemd aan de pas opgerichte Katholieke Universiteit.

Titus was heel eenvoudig en gewoon, maar toch ging er iets van hem uit, als van een bijzondere man. Het leek of niets hem moeite kostte, alles ging vanzelf, spontaan en opgewekt. Vooral zijn echte eenvoud, naastenliefde en dankbaarheid voor de kleinste dingen waren bijzonder. Je kon met hem overal over praten, hij was altijd beminnelijk. Titus was altijd belangstellend en voorkomend. Hij zei nooit: 'Ik heb geen tijd'.... Hij had ontzettend veel toeloop van mensen. Op sommige dagen liet ik de deur maar op de knip, zodat ze er gewoon in konden komen. Titus hielp altijd iedereen, had voor iedereen tijd. Als iemand een betrekking moest hebben, schreef hij brieven, of hij ging zelf mee. Zo is hij voor een tuinman mee geweest naar Heesch en Lent. Mijn beide broers hebben hun betrekking aan hem te danken. Ik zei weleens dat hij het te druk had. Maar hij zei: 'Laat hem maar even boven komen. Het kan altijd iemand zijn die mij werkelijk nodig heeft.'

Prof. Dr. Christine Mohrmann, hoogleraar Klassieke Talen te Nijmegen

Christine Mohrmann volgde vier jaar college bij Titus Brandsma in Nijmegen en onderhield ook daarna contact met hem.

Voor de studenten had hij alles over, maar dit was een onderdeel van zijn algemene goedheid. Hij had een waarlijk universele behulpzaamheid.

Prof. Dr. Rutten, collega van Titus aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Prof. Rutten sprak een rede uit in 1942 bij de herdenking van het overlijden van Titus Brandsma in Dachau. Later (1954) schrijft hij:

Mijn oordeel in 1942 "van deze dode gaan stralen uit", steunt op een merkwaardigheid in de herinnering aan Pater Brandsma, die ik in mijn omgeving opmerkte. Als men over Pater Brandsma sprak herinnerde men vrijwel alleen zijn treffende goedheid. Over bijzondere voorvallen werd niet gerept, ook niet door degenen die hem zeer goed hadden gekend.

**“Kennis is
maar de helft”**

**Titus Brandsma over
katholiek onderwijs**

Carmel scholen en sociale gemeenschap

Na zijn studie in Rome wordt Titus docent voor priesterstudenten van de Karmel in Oss. De Brabantse plaats is een industriestad in opkomst met veel sociale ongelijkheid en criminaliteit. Titus en de Karmelieten zetten zich breed in voor onderwijs en regionale gemeenschap.

De Stad Oss

Oss en omgeving wordt gekenmerkt door een kleine elite van vlees- en margarinefabrikanten en veel laaggeschoolde arbeiders en keuterboeren. Voorzieningen als ziekenhuis, voortgezet onderwijs of openbare bibliotheek ontbreken. De Karmelieten met Titus in de voorhoede zetten zich in voor de stadsgemeenschap. De Karmel schuift in 1919 Titus naar voren als hoofdredacteur van De Stad Oss. Het katholieke 'lokaaltje' wordt journalistiek flink verbeterd door hem: door nieuwe vormgeving en brede nieuwsgaring. Van katholieke devotie tot vrouwenkiesrecht en reportages over overstromingen van de Maas. Hetzelfde jaar valt Titus in als waarnemend directeur en docent Handelsrekenen op een recent opgerichte RK Middelbare Handelsschool. Twee jaar later is hij de drijvende kracht achter een katholieke openbare leeszaal voor stichtelijke volkseducatie. Als in 1922 rijks subsidie mogelijk wordt voor christelijke middelbare scholen komt Titus in actie bij de gemeente, het Ministerie van Onderwijs en lokale fabrikanten: voor oprichting van een vijfjarige HBS. Een schooltype gericht op hogere functies in handel, industrie en dienstverlening.

Carmel scholen

In 1923 komt door Titus het Carmel Lyceum van de grond in Oss. Eerst als een HBS-A afdeling met boekhouding, handelsrekenen en moderne talen. Later (1940) uitgebreid

met wis- en natuurkunde (HBS-B). Parallel werkt hij met Twentse Karmelieten aan de oprichting van het Twents Carmel Lyceum in Oldenzaal (1923). De Twentse Carmel biedt gemengd onderwijs: voor jongens en meisjes. Een katholiek novum dat succesvol uitpakt. Het leerlingaantal groeit van enkele tientallen tot meer dan vierhonderd in 1940. Veel paters Karmelieten werken als docent op de Carmelscholen, die onder beheer komen van de Stichting Carmel College met Titus als bestuurssecretaris. In 1924 wordt Titus voorzitter van de landelijke Besturenbond voor RK Voorbereidend Hoger en Middelbaar onderwijs. Als gecommitteerde bij eindexamens bespeurt hij gebreken in de aansluiting van middelbaar en hoger onderwijs. Het Ministerie van Onderwijs vraagt leerplannen ter verbetering; Titus werkt mee in een subcommissie voor historische en economische wetenschappen.

'Kennis is maar de helft'

In zijn onderwijswerk staat Titus voor een moderne pedagogische visie. In katholiek onderwijs staat vorming van de leerling-student als mens centraal betoogt hij, want 'kennis is maar de helft'. Een leerkracht moet het kind dienen 'een roeping te vervullen'. Dat vraagt om docenten die meeleven en meedoen in de maatschappij: als 'levend mens die weet waarvoor hij de jeugd grootbrengt en waarvoor hij de jeugd moet trachten te bewaren.'

**Tom Brocks, rector
Titus Brandsma Lyceum in Oss:**

'Onze naamgever is meer dan een beeld in de tuin'

Tom Brocks bestiert het vroegere Carmel Lyceum opgericht door Titus Brandsma, dat na de oorlog zijn naam draagt. Tegenwoordig HAVO/VWO locatie van scholengemeenschap Het Hooghuis. Titus' gedachtegoed is hier springlevend en doorsesemt de schoolcultuur. Zijn uitspraak 'Kennis is maar de helft' is de titel van het beleidsplan van de school. Het verwijst naar de Carmelwaarde van menswording als doel van onderwijs, naast het bijbrengen van kennis en kunde. Brocks: "Het ontdekken van je eigen talenten, weten dat je deel uitmaakt van de samenleving en medeverantwoordelijk bent. Bij onderwijs vanuit dit besef telt elke les en leerling. Voor zijn colleges stapte Titus op zijn studenten af en vroeg hoe het met ze ging. In die tijd geen gebruikelijke omgang tussen professoren en studenten."

Gekend zijn

Tijdens drie weken per jaar maakt het TB lyceum tijd voor reflectiegesprekken, en sociaal-maatschappelijke excursies zoals ontmoeting met ex-gedetineerden. "Dit is ook geïnspireerd door Titus' uitspraak 'als het goede maar gebeurt'", zegt Brocks. "Daar zit de verwachting in dat je actief participeert in de samenleving, nadenkt over wat het goede is en morele afwegingen maakt. Het impliceert ruimte voor autonomie: je kunt keuzes maken. Een kernwaarde van onze school is dat je mag zijn wie je wilt zijn. We scoren hoog op sociale veiligheid. Er is een veilig klimaat voor coming-outs voor seksuele geaardheid en er is ruimte voor gehandicapte kinderen. Pubers zijn gevoelig voor 'gekend zijn'. Juist in die meest kwetsbare en mooie periode mogen wij hun begeleiden."

**Karin van Oort,
Stichting Carmel College**

'Carmel waarden zijn onze identiteit'

Titus' gevleugelde uitspraak 'kennis is maar de helft', tekent ook de website van Stichting Carmel College: in Koersdocumenten, videomagazines van docenten, blogs van schoolbestuurders. De beheerstichting van twee Carmel scholen in 1923 groeide uit tot een koepel van 50 scholen voor voortgezet onderwijs, met name in zuid- en oost Nederland. Van Oort: "We zijn de op een na grootste organisatie voor voortgezet onderwijs in het land. Maar het draait om elke Carmel school op zich. We investeren in goed onderling contact als schoolleiders met elke vijf jaar een gezamenlijke koersbepaling voor beleid."

Carmelwaarden

De stichting noemt zich niet meer katholiek, sinds protestants-christelijke en bijzonder neutrale scholen ook een plek kregen onder de Carmelparaplu. Van Oort: "Onze gezamenlijke identiteit ligt vast in een set Carmel waarden. Daar bezinnen we ons op als schoolleiders en we toetsen nieuwkomers er aan. Hoogwaardig onderwijs en een veilige leeromgeving is een Carmelwaarde. Maar ook aandacht voor fundamentele waarden zoals leerlingen perspectief bieden en zingevingvragen. En medewerkers verzekeren van een werkklimaat van loyaliteit en vertrouwen." De Carmel Orde is vertegenwoordigd in de Raad van Toezicht. Voor identiteitsbegeleiding in de school is een Karmelietes werkzaam. 'Zorg voor de mens staat centraal' zegt het missie statement van de Carmelstichting die ooit door Titus Brandsma is opgericht. Dat betreft volgens hen 'elke mens, heel de mens en alle mensen.'

**Burgemeester Wobine
Buijs-Glaudemans van Oss:**

'Staan voor je waarde'

De burgemeester kijkt terug op Titus' betekenis voor Oss: "In 2015 is Titus Brandsma postuum tot ereburger van Oss benoemd. De wereld wordt niet gebouwd met hemelbestormende verhalen, maar stap voor stap, mens bij mens. Het begint vaak klein, bij eenlingen zoals Mozes en David, maar ook Titus Brandsma en mensen die hij inspireert. Je ziet mensen boven zichzelf uitstijgen. Titus zette zich in Oss niet alleen in woord, maar ook in daad in voor de medemens. Tot op de dag van vandaag voelen wij zijn impact."

Eigenzinnig

Op het afscheid van Jan Marijnissen bij de SP trok ik een parallel tussen Titus en de Socialistische Partij: hun eigenzinnige, maatschappelijke verbondenheid. Het lijkt op de takken van de stronk, die Titus Brandsma ferm in Oss heeft geplant. Toen door extreem rechtse groepen rellen uitbraken in Heesch vanwege een asielzoekerscentrum, realiseerden parochianen van onze Titus Brandsma parochie zich dat ze een deel van onze vrijheid aan het verliezen waren. Zo moet het ook geweest zijn in de jaren dertig en de bezettingstijd, de tijd van Titus. Elke dag een stukje vrijheid kwijt. Geïnspireerd door Titus Brandsma besloten de parochianen op te staan voor hun waarden. Voor vrijwilligerswerk om vluchtelingen te helpen, en voor 'handelen vanuit geloof, hoop en liefde: het Godsbeeld van Titus. Ik was bevoorrecht om dit van nabij mee te maken."

Tijdgenoten over Titus

Dhr. Van Mierlo, medegevangene in kamp Amersfoort

Professor Brandsma was fysiek zeer zwak, maar geestelijk een van de allersterksten. Hij stond psychisch volkomen boven zijn lichamelijk lijden. Zonder uitzondering hebben we allemaal veel van hem gehouden, vooral om zijn natuurlijke en beminlijke omgang. Haat of afkeer kende hij niet, noch ongeduld of hardheid.

Pastor J.J. Aalders (1904 - 1983), medegevangene in kamp Amersfoort.

Melodramatiek was Titus volkomen vreemd. Hij was de waterklare eenvoud. Hij was uiterst aimabel in de omgang en vooral toegankelijk voor iedereen, voor iedere zeurkous. Hij was de meest beminlijke man in het kamp, zonder flauw te zijn. Integendeel, hij was Fries nuchter en evenwichtig. Hij heeft veler leed trachten te verlichten door troost en vermaningen. Hij heeft nooit iets georganiseerd voor zichzelf. Hij deed wat hij kon voor zijn medegevangenen, preekte, bad met hen en stond, meen ik, de stervenden bij. Ook zullen velen bij hem gebiecht hebben. Ik zou hem nooit een heilige noemen, wij Hollanders schermen niet zo gauw met dat woord. Maar ieder van ons wist dat het bij Titus op zijn plaats geweest zou zijn.

Pastor Ludwig Deimel, geestelijk verzorgder in de gevangenis van Kleve

Pastor Ruepieper werd al vanaf 1935 van de ene gevangenis naar de andere gesleept. Hij reisde vanaf Neurenberg samen met Titus naar Dachau. Hij verbleef in de priesterbarak voor Duitse priesters en overleefde het concentratiekamp.

Hij maakte een fijnzinnige, rustige indruk op mij. Hij had zijn leven overgegeven in Gods hand. Haat kende hij niet. Ik heb mij er steeds over verwonderd dat pater Titus zonder enige uiting van afschuw of innerlijk verdriet alles geduldig verdroeg. Hij bad heel veel de rozenkrans, op zijn vingers, en zei: 'We moeten voor ze bidden'.

Pastor Ludwig Deimel, geestelijk verzorgder in de gevangenis van Kleve

Kleve was het Duitse tussenstation waar Titus tijdelijk verbleef tijdens zijn transport per trein van kamp Amersfoort naar Dachau. Hij had veel gesprekken met pastor Deimel.

Zijn deugzaamheid had niets opvallends, maar scheen vanzelfsprekend te zijn. Het wekte niet de indruk dat hij er moeite voor moest doen om gelijkmoedig, geduldig, tevreden, opgewekt en rechtvaardig in zijn oordeel te zijn. Ik ben ervan overtuigd dat pater Titus de hemel als het enige doel van zijn leven beschouwde, dat hij steeds de eeuwigheid voor ogen had, anders is zijn gehele houding niet te verklaren. Op de dag voor zijn vertrek naar Dachau, de zaterdag daarna, heb ik hem voor de laatste maal de H. Communie aangereikt. Ik was toen zeer onder indruk om aan zo een bijzonder mens, vol van heiligheid, het Lichaam van de Heer te hebben mogen geven.'

Pater Othmarus Lips (1910 - 1984), Kapucijn

Pater Lips werd op 23 juni 1941 gearresteerd vanwege 'opruimende preken' en op 30 augustus op transport gezet naar Dachau. Hij overleefde het kamp. Hij zette zich altijd in voor mensen aan de rand van de maatschappij en werd de 'pater van de Zorgenkindjes' genoemd. Van zijn kampervaringen deed hij verslag in het boek: 'Van pijn en boevenpak'.

Titus was altijd vrolijk en opgewekt; hij was een evenwichtig mens. Hij had volle vrede met zijn toestand. Wat mij vooral is opgevallen, was zijn geestelijke onaantastbaarheid. Na zijn dood, zeker in het kamp, hielden wij hem voor een heilige. De eerste aan wie ik denk als een heilige, is pater Titus. Ik bid elke dag tot hem, ik heb vertrouwen, dat hij mij helpt. Zeker helpt hij mij bij mijn werk, al kan ik moeilijk zeggen, in welke bijzondere gevallen hij mij geholpen heeft.

Kolonel Fogtelo, medegevangene in Scheveningen en Amersfoort

Het was alsof deze man in de vrije wereld was.

Wegbereider en hoogleraar Nederlandse mystiek

In 1923 wordt in Nijmegen de Katholieke Universiteit gesticht, tegenwoordig de Radboud Universiteit. Titus is hoogleraar Filosofie en Geschiedenis van de Mystiek bij de faculteit Letteren & Wijsbegeerte. Zijn onderwijs is pionierswerk, waarbij zijn grootste aandacht uitgaat naar de Nederlandse mystiek.

Mystieke bronnen

Onderzoek naar bronnen van Nederlandse mystiek is Titus' belangrijkste wetenschappelijke verdienste. In 1927 start hij op eigen kosten het verzamelen van oude mystieke teksten in de Nederlandse taal in bibliotheken en archieven in heel Europa. Ruim tien jaar later bestaat de collectie uit zo'n 1400 manuscripten en kopieën van middeleeuwse mystici als zuster Hadewych, Jan van Ruusbroec, Liduina van Schiedam, Thomas van Kempen, pater Brugman en de Moderne Devotie van Geert Grote. Middeleeuwse teksten uit de Lage Landen werden toegankelijk voor religieuze en wetenschappelijke studie. Nederlandse mystiek heeft een eigen karakter stelt Titus. Praktisch en pragmatisch, gericht op het leven van alledag, godsgeloof en heiligheid is verbonden met menselijke deugden. Als hoogleraar schrijft hij veel korte en toegankelijke stukken, zoals voor de Katholieke Encyclopaedie. Zijn mystiekonderzoek is het begin van een traditie die in 1968 onder de vlag van het Titus Brandsma Instituut verder gaat: een samenwerking van de Karmel Orde en de Nijmeegse universiteit.

Godsbegrip

In 1932-1933 is Titus rector magnificus. Zijn rectorale diesrede, op de verjaardag van de universiteit, over 'Godsbegrip' wekt opzien. Titus toont zich bezorgd over terugloop van het vanzelfsprekend besef van God in de samenleving onder invloed van technologie, wetenschap en materieel bezit. Hij maakt verschil tussen universeel godsbegrip en beelden van God die mensen maken. Veranderingen in de tijd kunnen het godsbeeld van mensen wijzigen.

Als rector krijgt hij te maken met rechts-radicalen studenten die zich roeren in de tijd van opkomend fascisme in Europa. Titus kiest de dialoog en weet de onrust te dempen. Paus Pius XI spreekt zich in 1937 in zijn encycliek 'Mit brennender Sorge' kritisch uit over fascisme en nationaal-socialisme als onchristelijke ideologieën. In 1938-1939 komt Titus aan de oproep van de paus tegemoet met een kritische reeks colleges voor studenten over 'het nationaal-socialisme wijsgerig beschouwd'.

Zijn bedrijvigheid als hoogleraar met veel journalistieke nevenactiviteiten en inzet voor katholiek organisatieleven in het hele land, geven hem een imago van rusteloosheid. Collega-professoren en studenten vragen zich af of hij niet meer tijd moet steken in de wetenschap. Schrijver Godfried Bomans, student in Nijmegen in 1939, verwoordde bloemrijk hoe zijn colleges soms overkwamen als 'de splinters van de plank die hij elders zaagde, maar ik ging er toch heen omdat hij zo oprecht meende wat hij zei'. Blijmoedige en oprechte belangstelling voor iedereen: dat kenmerkte Titus als docent en hoogleraar. Niet alleen voor iemands studievorderingen, maar ook diens 'leven, persoon, verlangens en idealen.'

Prof. Dr. Han van Krieken,
rector magnificus van de Radboud Universiteit:

‘Titus Brandsma en de universiteit in 2022’

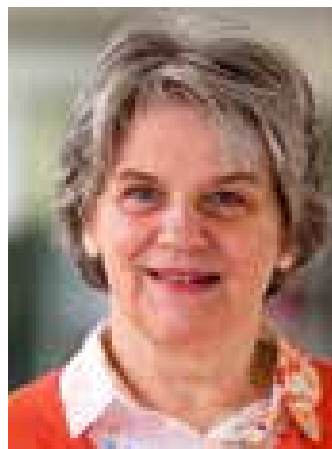

‘Als rector magnificus voel ik mij bevoorrecht opvolger te zijn van Titus Brandsma die hier van 1932 tot 1933 rector was. Vanaf de stichting van onze universiteit maakte hij deel uit van het hooglerarenkorps; ook vandaag blijft hij voor ons van grote betekenis. Toen het beeld van Titus op de campus een paar jaar geleden door bouwwerkzaamheden was verdwenen, merkte filosofiestudente Renée Wijnhoven dat op. Zij ging op zoek naar de verblijfplaats en naar de geschiedenis van Titus. De video van haar inspirerende zoektocht staat op youtube en is veel bekeken.

Het beeld staat weer prominent op het centrale plein van de Radboud Universiteit. Dat is passend. Juist in een tijd van oorlog in Europa, nu Rusland met geweld Oekraïne is binnengevallen, kan de kritische geest van Titus Brandsma met zijn moed en zorg voor de medemens een inspiratiebron zijn. Dankzij zijn heiligverklaring zullen veel studenten van vandaag voor het eerst van hem horen. Titus’ gedachtegoed kan hen inspireren. Het beeld zal hen daaraan herinneren. Wij gedenken Titus Brandsma met het grootste respect. Hij maakt onlosmakelijk deel uit van onze geschiedenis en weet door zijn manier van leven en sterven ons blijvend te inspireren. Dat is een mooie, uitdagende en troostende gedachte in goede en slechte tijden.”

Dr. Elisabeth Hense, leken-Karmeliet en universitair hoofddocent Spiritualiteit aan de Radboud Universiteit:

‘Titus spreekt studenten aan’

“In mijn mastercourse ‘Titus Brandsma en publieke spiritualiteit’ (2019) voelden studenten zich aangesproken door Titus’ maatschappelijke engagement. Een paar uitspraken uit hun werkstukken: “Vanuit zijn innige verbondenheid met God, en levend vanuit zijn passie voor God, bezag Titus Brandsma zijn medemensen en de gehele schepping met liefdevolle blik en met verwondering.”(....) “Wat hij heeft uitgedragen blijft actueel, ook in de eenentwintigste eeuw. De spiritualiteit en mystiek van Titus heeft betekenis voor onze tijd, waar sprake is van verzuivering van de samenleving, allerlei vormen van misbruik, aantasting van de natuur en van dieren mishandeling.” (.....) “Polarisatie neemt toe, de wereld ervaren velen als grenzeloos, onoverzichtelijk en verwarrend.” (.....) ‘Brandsma noemt ‘offervaardige liefde’: het opofferen van eigen welzijn, en zelf risico lopen om de ander veilig te stellen. Dit op de bres staan voor de waardigheid van mensenlevens heeft hem zijn leven gekost.”

Dit studiejaar (2022) komt Titus Brandsma in mijn cursus ‘Inleiding spiritualiteit’ ter sprake. Dat is een bachelorcursus Theologie over christelijke spiritualiteit en de potentie voor politiek, sociaal en ecologisch engagement. Heilige Titus mag hier niet ontbreken. Het meest illustratieve voorbeeld van de moed om lief te hebben ‘tot het einde toe’, is volgens hem de hoofdpersoon van het christelijke verhaal: Jezus. Juist deze ‘moed tot liefhebben’ vonden nationaal-socialisten te zwak en te lijdend. Het christelijke verhaal vertelt dat de ‘ware held’ zichzelf geeft ten dienste van de gehele kosmos. Om een voller, beter en waardiger leven mogelijk te maken.”

Katholieke studenten in Nijmegen:

De vereniging van Katholieke Studenten in Nijmegen (KSN) kent ca. 70 leden uit alle studierichtingen. Zij zijn trots op de heiligverklaring van de katholieke inspirator van hun universiteit. Voorzitter Jakob Ruiter: “We verheugen ons er op om er bij te zijn in Rome!”

‘Het kan niet anders. De grens is hiermee bereikt’

Titus Brandsma in januari 1942, brief aan katholieke uitgevers en hoofdredacteurs

Waakzaam voor waarheid - Titus en journalistiek

Elke burger is sinds de 20e eeuw bereikbaar en beïnvloedbaar met drukpers en andere communicatiemedia. Titus ontdekt waarheidsvinding en vrije journalistiek als cruciale beroepstak in de open samenleving. Zijn waakzaamheid wordt onder het nazi-bewind principieel verzet.

Journalistiek hart

Titus als priesterstudent schrijft in het Katholiek Sociaal Weekblad bewogen over de achterstand van arbeiders in zijn tijd. In radiolezingen voor de KRO-microfoon, in 1936 en 1939, spreekt hij over 'de waarde en betekenis van de katholieke pers' en 'de waarheid als katholiek persideaal' (1936 en 1939). Titus is een veelschrijver met journalistiek hart. Het regioblad van Oss zet hij journalistiek op de kaart, en voor de Karmel broeders sticht hij het blad Carmelrozen met Mariadevotie en geestelijke meditatie. In dagblad De Gelderlander vult hij wekelijks de rubriek 'Van ons geestelijk erf' (1938-1941): om gewone gelovigen bekend te maken met Nederlandse mystici. Als Nijmeegse professor en pater Karmeliet schrijft hij in katholieke bladen in het hele land: van De Tijd en De Maasbode in Zuid-Holland, tot Ons Noorden en het Limburgs Dagblad. Zijn perskaart van de katholieke journalistenvereniging koestert hij als een waardevol identiteitsbewijs.

Adviseur perszaken

In 1935 wordt Titus adviseur perszaken bij de aartsbisschop in Utrecht. Een schakel tussen de bisschoppen en katholieke journalisten, redacties en uitgevers. De kranten bevorderen eigen mening en saamhorigheid in de kerkgemeenschap. Een reis door Amerika hetzelfde jaar maakt Titus bewust van de kracht van nieuwe media: radio, film en televisie. Hij maakt plannen voor een vakopleiding als beroepseis voor de journalist en opstap naar betere arbeidsvoorwaarden. Deze professionalisering komt pas na de oorlog van de grond. In de opkomst van het Duitse nationaal-socialisme, ook merkbaar in Nederland, ziet Titus al vroeg een gevaarlijke andere kant van massacommunicatie. In 1934 spreekt hij zich tegenover studenten fel uit over 'heidense' heldenverering door bloed- en bodemmystiek.

Rassensuperioriteit en Jodendiscriminatie botsen met de christelijke waarde van de biddende en helpende mens die een 'hoeder voor zijn broeder' is. De bisschoppen zijn tegen nationaal-socialistische sympathisanten in katholieke functies. Vrije pers en waarheidsvinding hebben alles met elkaar te maken.

Treinactie als verzet

In 1936 steunt Titus een landelijk Comité van Waakzaamheid tegen nationaal-socialisme en Neurenberger rassenwetten in Duitsland. Intellectuelen van alle gezindten dragen dit, zoals de schrijvers Eduard du Perron en Menno ter Braak, econoom Jan Tinbergen en de socialistische historici Jan en Annie Romein. Titus' steun tekent zijn waakzaamheid, al weerhouden de bisschoppen hem ervan lid te blijven. Na de Duitse inval komt de zaak op scherp te staan. Eind 1941 verbieden de Duitsers alle kranten nog langer NSB-advertenties te weigeren. Hier moet de RK kerk een grens trekken, vindt Titus als persadviseur. Aartsbisschop Jan de Jong denkt er net zo over. Op Oudejaarsdag 1941 nemen ze een verstrekkend besluit. Titus schrijft een brief, met steun van mgr. De Jong, om katholieke uitgevers en hoofdredacties te waarschuwen. Meewerken aan de nieuwe maatregel betekent dat zij voor de kerk hun katholieke identiteit verspelen. Titus wil de brief persoonlijk overbrengen om hun overwegingen toe te lichten. Van 5 tot 10 januari reist hij per trein langs de andere bisschoppen, katholieke uitgevers en hoofdredacteuren om instemming te krijgen. De Duitse Sicherheitsdienst grijpt deze actie aan als verzetsdaad en 'Wühlarbeit' tegen de bezetter. Op 19 januari volgt Titus' arrestatie en gevangenschap.

**Prof.dr. Ernst Hirsch Ballin,
oud CDA-Minister van Justitie:**

'Wees waakzaam als Titus'

"'Titus' diepmenselijke bewogenheid komt voort uit zijn ervaring dat God in ieder mens telt, ongeacht traditie, cultuur of etnische achtergrond (...) We zien tegenwoordig toenemende hardvochtigheid en onverschilligheid in de samenleving. Trends die hoogst onwenselijke gevolgen kunnen hebben. Al herhaalt de geschiedenis zich niet, want elke context is anders en bovendien veranderen dingen niet snel. Er zijn veel momenten waarop je nog ten goede keuzes kan maken. Dáár moeten we alert op zijn. Vooral in onachtzaamheid schuilt het gevaar. Stap-voor-stap veranderingen waar je aan went en die normaal worden. Een positief toekomstbeeld uitdragen vanuit geworteldheid in Nederland en Europa is dringend nodig, ook voor mainstreampolitici. Dit naar voorbeeld van Titus Brandsma, een gelovig katholiek die op zijn hoede was en stelling nam."

**Prijs voor onafhankelijke
journalistiek**

Filippijnse Titus Brandsma Award

Het Carmelite Titus Brandsma Mediacenter in Manila organiseert sinds 1999 tweejaarlijks een uitreiking van de Titus Brandsma Award in de Filippijnen. Het is een prijs van de Filippijnse Karmelprovincie voor jonge journalisten en onderzoekers die zich in hun werk onderscheiden met onafhankelijke journalistiek en waarheidsvinding. Ook het internationale persbureau Rappler van de Filippijnse journaliste Maria Ressa doet verslag van de Titus Brandsma Award. Ressa ontving in december jl. de Nobelprijs voor de Vrede wegens haar onafhankelijke journalistiek.

Het Karmelinitiatief op de Filippijnen en Rapplers berichtgeving als onafhankelijk persagentschap in ZO-Azië houden in dit deel van de wereld Titus' naam in ere, verbonden met zijn inzet voor persvrijheid en journalistiek: 'The Titus Brandsma Awards are given to journalists for their outstanding leadership in the field and embodiment of Brandsma's principles that guided his life as a journalist, educator, and mystic who defended press freedom and right to education.' (nieuwsbericht Rappler Newsagency, 2019)

**Internationaal Rome-symposium
10 mei 2022**

Titus en hedendaagse journalistiek

Aan de vooravond van de heiligverklaring staat op 10 mei a.s. in Rome een symposium gepland over Titus Brandsma als de eerste 20e eeuwse journalist die heilig wordt verklaard. Gastsprekers gaan in op het thema 'Titus Brandsma en hedendaagse uitdagingen van de journalistiek.' Het symposium wordt georganiseerd door de internationale AIGAV (de vereniging van bij het Vaticaan geaccrediteerde journalisten) en de Nederlandse ambassade bij de Heilige Stoel. De organisatie is in handen van de Nederlandse journalist Hendro Munsterman en de Franse journalist Anna Kurian in samenwerking met de ambassadeur van het Koninkrijk der Landen bij de Heilige Stoel, Caroline Weijers. Hier en daar gaan stemmen op om paus Franciscus te vragen om Titus Brandsma tot patroonheilige van de journalistiek uit te roepen. Daarmee zou hij een moderne evenknie worden van de 16e eeuwse Franse bisschop Franciscus van Sales, die tot nu toe als patroonheilige van schrijvers en journalisten geldt.

Titus, een teken van hoop

"Als redacteur leerde ik Titus goed kennen in 1985, het jaar van zijn zaligverklaring door Paus Johannes Paulus. Sindsdien reist de Friese Karmeliet met me mee. Ik heb het gevoel dat deze Titus tot me blijft spreken, dwars door zijn marteldood in Dachau heen. In 2021 was ik voor een geloofsgesprek in het Karmelklooster van Drachten. Daar zag ik Titus weer, in een gebrandschilderd raam.

Hij geeft daar na een preek op Goede Vrijdag de zegen aan zijn medegevangenen. Boven hem is een kruis te zien met daaronder de smekende handen van slachtoffers om moed en kracht in hun lijden. Aan zijn voeten ligt een draak die het kwaad van de nazi's voorstelt. En naast hem de figuur van Christus die Zijn hart toont als een toevlucht voor ieder die lijdt.

Ik keek ontroerd naar dat raam, want ik zag hoe een mens met Christus het kwaad kan weerstaan en teken van hoop kan zijn. Ook 80 jaar na zijn gewelddadige dood. Dit raam krijgt in het jaar van de heiligverklaring een plaats in de parochiekerk van Bolsward. Zo blijft Titus Brandsma tot ons spreken."

*Leo Fijen, TV-presentator KRO-NCRV,
directeur van uitgeverij Adveniat*

**Gebrandschilderd
raam van Frans Moens
(1956) uit het voormalig
Karmelklooster te
Drachten.**

Kruisweg naar Dachau

Op maandagmiddag 19 januari 1942 wordt Titus door de Duitse Sicherheitsdienst gearresteerd in Nijmegen. Gevolgd door gevangenschap, ernstige ontberingen en zijn dood in het Duitse concentratiekamp Dachau op 26 juli. Een kruisweg van ruim een half jaar. Zijn geest en menselijke hulpvaardigheid blijft ondanks alle lijden en geweld ongebroken tot het eind.

Arrestatie

De arrestatie in zijn klooster Doddendaal te Nijmegen is goed voorbereid. Begin januari is de Duitse SD al getipt over de treinactie van Titus langs katholieke kranten: door Hubert Vervoort, de Duitsgezinde directeur van het katholieke Dagblad van het Zuiden in Eindhoven. Het SD-dossier, zo blijkt later, verwijst ook naar Titus' kritische colleges aan de universiteit over het Duitse nazisme. Na de judasactie van zijn zoon waarschuwt Vervoort sr. verontrust de prior van Titus' klooster in Nijmegen. Medebroeders dringen er op aan dat hij onderduikt, maar Titus weigert. Hij toont geen verzet, blijft kalm en nuchter, ook bij zijn arrestatie: "Als de heren er prijs op stellen de trein van half zeven te halen, dan zou ik ze willen aanraden wat op te schieten, want de NS hebben niet de gewoonte op SD-ers te wachten."

Verhoor

De strafgevangenis van Scheveningen is het 'Oranjestad' van opgesloten anti-Duitse Nederlanders. SS-er Paul Hardegen verhoort Titus. Op zijn verzoek stelt Titus zijn bezwaren tegen de NSB op schrift. Nederlandse sympathisanten van de Duitse bezetting hangen een politieke ideologie aan die niet in dit land is geworteld, onderbouwt Titus. En het botst met het christelijk karakter van de meeste Nederlanders. Daarom wijzen de katholieke bisschoppen het principieel af. Tegen de Duitsers als buurvolk hebben we niets. Wel tegen een politiek regime dat dit land en onze christelijke waarden vreemd is: "Zoo zie ik de stemming in Nederland (...) God geve dat beide volkeren weldra weer in volle vrede en vrijheid naast elkander staan in zijn erkenning en tot zijn, tot heil en bloei van beide zoo na verwante volken."

In Scheveningen

Zijn gevangeniscel ervaart Titus als een kloostercel. Zo beschrijft hij het in geschriften gesmokkeld uit de gevangenis: 'Mijn Cel' en 'Dagorde van een gevangene'. Elke dag volgt hij de getijden van zijn kloosterbrevier; hij bidt, schrijft en leest veel. Eigenlijk is hij meer dan ooit Karmeliet, toegewijd en dichtbij God. Hij schrijft er het levensverhaal van de 15 eeuwse Karmelietes Teresa van Avila, al jaren zijn inspirerend voorbeeld. Ook veertien lijdensmeditaties voor de kruisweg in Dokkum; een van zijn vele lopende projecten. Strofen van het gedicht "O Jezus als ik U aanschouw", hier geschreven in februari 1942, verwoorden zijn gevoel en geloof: 'Want Gij, O Jezus, zijt bij mij, Ik was U nimmer zo nabij. Blijf bij mij, bij mij, Jezus zoet, Uw bijzijn maakt mij alles goed.'

begin januari 1942

Rapport Duitse Sicherheitsdienst:

“Der Pater Titus Brandsma ist wegen planmässiger Vorbereitung einer gegen die Deutschen Besatzungsbehörden gerichteten oppositionellen Bewegung umgehend zu verhaften und einem Konzentrationslager zuzuführen”.

Kamp Amersfoort

Op 12 maart wordt hij overgebracht naar kamp Amersfoort. Een werk- en strafkamp met inhumane omstandigheden. Kaalgeschoren, naakt in de sneeuw, een versleten legeruniform als gevangenskleding, geen cel maar een slaapzaal in een barak met velen. Titus bevindt zich er met artsen, juristen en hoogleraren - van humanist tot joods - priesters en dominees, en mishandelende kampbewakers. Honger en ziekte schaden zijn gezondheid. Staand op een aardappelkist in de barak houdt hij op Goede Vrijdag 3 april een lezing voor medegevangenen. Over de Moderne Devotie van Geert Grote en het leven van de middeleeuwse mens, overgeleverd aan natuurrampen of genade, geraakt door zonde of geestelijke vervoering. De jonge medegevangene Edmund Wellenstein: “De woorden van Titus hebben op alle aanwezigen een enorme indruk gemaakt. Dat iemand in die bizarre omstandigheden over zoiets kon praten. Niet over honger, niet over pijn, niet over uitputting, maar over mystiek. Dat was geweldig. Hij leerde je dat je ook in onmenselijke omstandigheden je menszijn overeind kon houden.”

Gethsemané in Kleef

Op 28 april terug naar Scheveningen en opnieuw verhoor door SS-er Hardegen. Titus blijft bij zijn principiële standpunt. Nieuw vonnis volgt uit Berlijn: “Deportation nach Dachau-Deutschland für die ganze Kriegsdauer.” Van 16 mei tot 13 juni verblijft Titus in de gevangenis van Kleef, vlak over de Duitse grens, een doorgangsstation. Hij ontmoet er medegevangene Jo Kapteyn, een jonge Gereformeerde predikant uit Groningen. Ze delen diepe vriendschap en voelen zich verwant in hun christelijk geloof. Ook de Duitse gevangenis aalmoezenier Ludwig Deimel biedt steun en goede zorg. Nu de realiteit van Dachau echter onontkoombaar nadert krijgt Titus in een diepe inzinking. Een laatste wanhoopspoging: hij schrijft aan de SD in Den Haag over zijn beschadigde gezondheid en toenemende psychische klachten; en vraagt toestemming voor verblijf in een Karmelklooster met de belofte zich niet meer publiekelijk te uiten. Er komt geen reactie op.

In Dachau

Van 13 tot 19 juni volgt transport per trein naar Dachau, dicht op elkaar gepropt met medegevangenen in een ‘Zellenwagen’. Titus is met handboeien vastgeklonken aan vriend en dominee Jo Kapteyn. Dachau is het moederkamp van de Duitse concentratiekampen en gericht op ‘vernietiging door arbeid.’ Onmenselijke inspanningen, sadistische mishandelingen, propvolle barakken, honger en slechte hygiëne. Met een groep Nederlanders verblijft hij in een Pfarrerblock voor geestelijken. Ook in Dachau blijft hij positief en pastoraal jegens medegevangenen en zelfs bewakers: “Men moet voor deze mensen bidden opdat ze tot inzicht komen.” Duitse priesters in een eigen barak met een primitieve kapel, delen in het geheim hun geconsacreerde hostie met medegevangenen. Door Titus gekoesterd in een brillendoos onder zijn oksel. Zwaar mishandeld door een bewaker fluistert hij medegevangene en Karmeliet Rafael Tijhuis glimlachend toe: “Och broerke, ik wist toch wie ik bij me droeg.” Ziek en totaal verzwakt komt Titus in de ziekenbarak terecht. Waar hij op 26 juli sterft aan alle ontberingen en verwondingen.

Het leed

Het leed kwam telkens op mij aan
Onmogelijk om het af te weren
Met geen tranen te bezweren
‘k Had het anders lang gedaan.

Toen ging het boven op mij staan
Tot ik stil lag zonder weren
Dulhend, wachtend moest ik leren
En toen eerst is het heengegaan.

Dat is nu al een poos geleën
Ik zie het nu van verre nog
En ik begrijp niet, waarom toch
Ik toen zo leed met veel geweën.

Geschreven door Titus Brandsma in kamp Amersfoort

se skopten anno sjoerd en se skopten titus

se skopten anno sjoerd en se skopten Titus
oant de pater blette en de bliedende sei

wy sille foar dy minsken bidde
sadat dat se ta ynsjoch komme

kollektive earmoed soe
de saak keare kinne

it kastiel fan de siel
krigen de learzens net stikken

yn in brilledoaze under syn oksel
bewarre er de hosty dêr 't hiele kamp
mei segene waard

hy wegere to leauwen
dat de toare grûn
gjîn frucht drage koe

se skopten titus en se skopten anno sjoerd
yn myn eagen in riedsel
dat in riedsel ferflokt

se skopten om skuon dy't to smoarch
in bêd dat net kreas genôch

betrouwen yn it hege
in smelle ikker foar de ien
unwrikber fûnemint
foar de oar

hy wist wat er by him droech
dat wat yn alles sit

ek yn de broeder dy't him
lappen om 'e swolmen

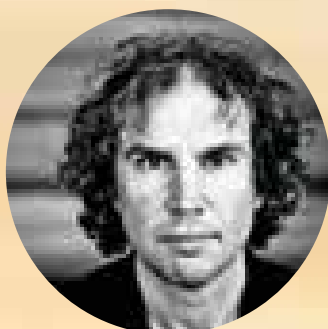
ûnder de fuotten bûn.

**Guon bylden yn dit fers
komme út in petear mei
broeder Karmeliet Rafael Tijhuis**

**Uit: Kapstok. Gedichten, 2018,
Afûk, Leeuwarden**

**Tsead Bruinja,
Dichter des Vaderlands
2019-2020**

Foto: Rosa van Ederen

ze schopten anno sjoerd en ze schopten titus

ze schopten anno sjoerd en ze schopten titus
tot de pater bloedde en de bloedende zei

wij zullen voor deze mensen bidden
zodat ze tot inzicht komen

collectieve armoede
zou de zaak kunnen keren

het kasteel van de ziel
kregen de laarzen niet stuk

in een brillendoos onder zijn oksel
bewaarde hij de hostie waar het hele kamp
mee gezegend werd

hij weigerde te geloven
dat de dorre grond
geen vrucht kon dragen

ze schopten titus en ze schopten anno sjoerd
in mijn ogen een raadsel
dat een raadsel vervloekt

ze schopten om schoenen die te smerig
een bed dat niet netjes genoeg

vertrouwen in het hoge
een smalle akker voor de een
onwrikbaar fundament
voor de ander

hij wist wat hij bij zich droeg
dat wat in alles zit

ook in de broeder
die lappen om de zweren

onder zijn voeten bond

**Enkele beelden uit dit gedicht
komen uit een gesprek met
broeder Karmeliet Rafael Tijhuis**

Wim van de Donk, voorzitter Nationaal Comité 4 en 5 mei

'Wat voor ons heilig zou moeten zijn...'

"Waarom moeten volgende generaties zich Titus Brandsma blijven herinneren? Nou, mij inspireerde hij zeer. Ik las ooit geboeid en geïnspireerd zijn biografie. Titus is iemand die ons een voorbeeld stelt. Daarom is het belangrijk dat ook komende generaties kennis hebben van zijn leven en werk. Het toont ons wat voor ieder van ons heilig zou moeten zijn. Nu en in de toekomst. Elk jaar staan wij op 4 mei stil bij alle oorlogsslachtoffers en op 5 mei vieren we dat we in een open, vrije democratische rechtsstaat leven. Titus Brandsma bracht daarvoor het hoogste offer, dat herdenken we. Maar het nodigt ons ook uit tot nadenken. Over wat wij moeten doen, over wat voor ons heilig zou moeten zijn. 'Van ons wordt iets gevraagd', zou hij (weer) zeggen."

Titus Brandsma in Nederland

Woon- en werkplaatsen

Bolsward / Oegelooster	Geboren 23 februari 1881
Megen	Gymnasium/Franciscanen
Boxmeer	Intrede in Karmel klooster
Den Bosch	Priesterwijding in St.Janskathedraal
Oss	Docent priesteropleiding Karmelieten
Nijmegen	Hoogleraar Filosofie & Mystiek 1932 -1933 Rector Magnificus

Bezienswaardige locaties

Bolsward	Museum De Tijd/Titus Brandsma expositie St. Franciscusbasiliek/gedachteniskapel
Dokkum	Bonifatiuskapel/ Titus Brandsma pelgrimskapel/ heiligenbeeld/Kruisweg Titus Brandsma (audiotour)
Schiermonnikoog	Karmel Leerhuis Mystiek www.admontem.org
Nijmegen	Titus Brandsma Memorial/expositie, gedachteniskapel Titus Brandsma Instituut Radboud Universiteit
Oss	Titus Brandsma Lyceum

St. Janskathedraal Den Bosch

Verzetsactie per trein langs katholieke kranten 5 - 10 januari 1941

Nijmegen - Utrecht - Haarlem - Leiden - Amsterdam
- Den Bosch - Breda - Tilburg - Delft - Eindhoven
- Maastricht - Roermond - Utrecht

Arrestatie en gevangenschap 19 januari - 26 juli 1942

Nijmegen	Arrestatie
Scheveningen	Strafgevangenis 'Oranjestad'
Amersfoort	Kamp Amersfoort
Kleef (D)	Gevangenis/doorgangsstation naar Dachau (D)

Alle teksten van Titus Brandsma digitaal

Alle geschriften van Titus Brandsma zijn zorgvuldig bewaard in archieven van de Karmel orde. In 2014 heeft de Nederlandse Karmelprovincie besloten om ze via een website toegankelijk te maken voor de wereld. Enkele teksten waren al wijd verspreid, zoals zijn gedicht 'O Jezus als ik U aanschouw', en de geschriften 'Mijn cel' en 'Mijn dagorde' over Titus' gevangenschap. In een onderzoeksproject van 25 jaar worden elk jaar nieuwe teksten digitaal gepubliceerd, sommige ook in vertaling.

Titus' eigen publicatielijst telt ruim 800 titels, waaronder boeken en gedichten, en vooral veel artikelen in tijdschriften, encyclopedieën en kranten. Daarnaast zijn er handgeschreven of uitgetypte teksten van lezingen, (deels) uitgewerkte preken en conferentiebijdragen. Verder veel typoscripten met lesmateriaal voor zijn colleges Filosofie en Mystiek en minstens 1000 brieven aan familie, medebroeders, uitgevers, kunstenaars, overheden en internationale contacten. Verder zijn er nog conceptteksten voor onderwijsprogramma's, en notitieblaadjes met aantekeningen voor de organisatie van congressen of bedevaarten. In totaal gaat het om ca. 5000 documenten.

Website Titusteksten

Vrijwilligers zorgen voor het scannen, uittypen en controleren van teksten waarna het Titus Brandsma Instituut zorg draagt voor de uitgave. Een kritische uitgave maakt geschriften toegankelijk voor wetenschappelijk onderzoek en kan de basis zijn voor vertalingen.

De website www.titusbrandsmateksten.nl publiceert alle teksten stuk voor stuk. De eerste 300 geschriften zijn intussen te raadplegen. Het hele project neemt zeker 25 jaar in

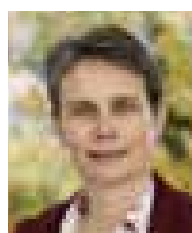
'Titus raakt de zielskern van zijn onderwerpen'

beslag. Publicatie van de teksten zet wetenschappers aan tot het verzorgen van vertalingen of commentaren. Ook die zijn op de website te vinden.

Vreugde

Als zuster Karmeliet en medewerker van het Titus Brandsma Instituut coördineer ik dit project. Vanaf het moment dat ik in 2014 de eerste fotokopieën van originele geschriften in handen kreeg, en ze één voor één onder handen nam, raakte ik meer en meer onder de indruk van het oeuvre. Ik merk hoeveel kennis Titus Brandsma had van de mystiek, hoe belezen hij was, en vooral: hoezeer hij gewone mensen in zijn tijd van dienst wilde zijn. Ik merk ook hoe actueel zijn geschriften zijn doordat hij steeds de zielskern van zijn onderwerp raakt. Het is prachtig om te zien hoe sommige teksten mensen aanspreken en uitnodigen tot gesprek en bezinning over waar het werkelijk om gaat in ons leven.

Met vreugde zet ik dit werk voort.

Anne-Marie Bos is zuster Karmeliet en wetenschappelijk medewerker van het Titus Brandsma Instituut.

Zelf kennismaken met Titus

bezienswaardigheden - bronnen - boeken & voorstellingen

Bezienswaardige plaatsen over Titus Brandsma in Nederland

Fryslân

Bolsward

- Streekmuseum De Tiid, Expositie Titus Brandsma zaal, www.detiid.nl

- St. Franciscusbasiliek, Titus Brandsma gedachteniskapel, www.zaligetitusparochie.nl

Dokkum

- Bonifatiuskapel, heiligenbeeld, pelgrimskapel en kruisweg/audiotour van Titus Brandsma, www.bonifatiuskapel.nl

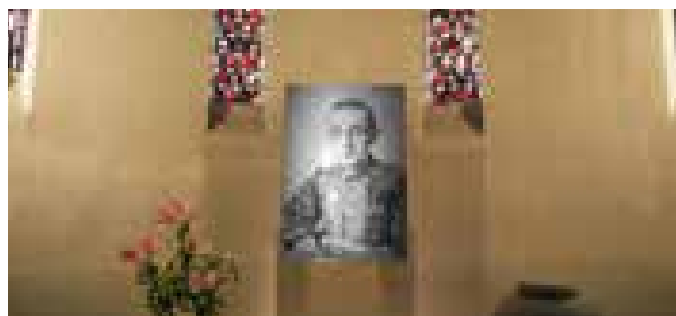
Schiermonnikoog

- Karmel Leerhuis Mystiek, www.admontem.org

Gelderland

Nijmegen

- Titus Brandsma Memorial, expositie en gedachteniskapel, www.titusbrandsmamemorial.nl

- Titus Brandsma Instituut, onderzoek en publicaties over mystiek, www.ru.nl/titusbrandsmainstituut
- Radboud Universiteit, Titus beeld op de campus. www.ru.nl

Twente/Overijssel

Oldenzaal

- Twents Carmel College, scholengemeenschap, www.twentscarmelcollege.nl

Noord Brabant

Boxmeer

- Karmelkloostergemeenschap, vieringen en ontmoeting, www.karmelcentra.nl

Oss

- Titus Brandsma Lyceum, HAVO/VWO locatie van sg. Het Hooghuis, www.tbl.hethooghuis.nl

VWO-jongeren van het Titus Brandsma Lyceum maken in 2022 een AV-productie over hun kijk op Titus' leven en betekenis, toen en nu, als profielwerkstuk voor hun eindexamen. De première is in januari 2023 bij het 100-jarig bestaan van het Titus Brandsma Lyceum. De documentaire is dan ook te bezien op Youtube.

Karmelklooster Boxmeer

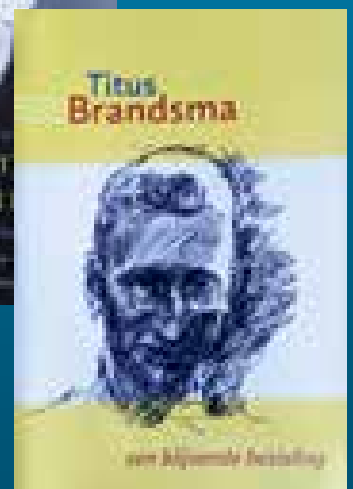
Bronnen op internet

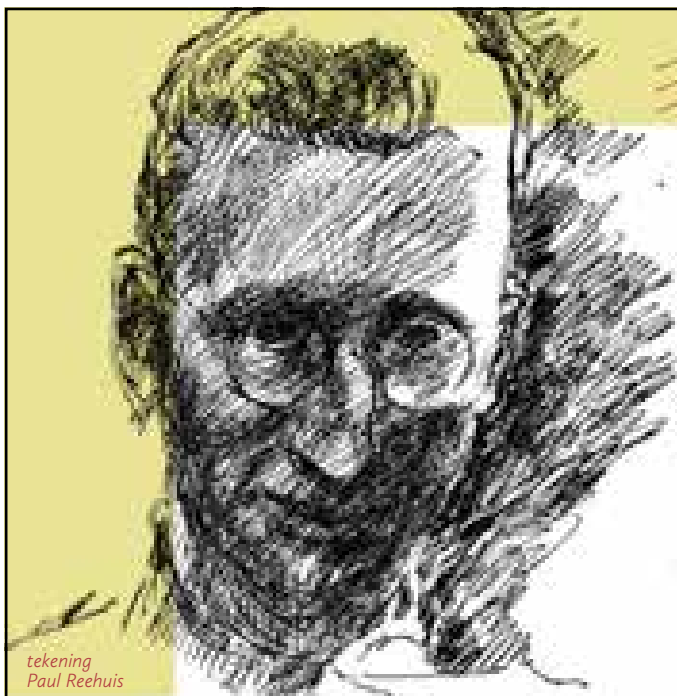
- **www.heiligetitusbandsma.nl:** centrale landingspagina met verwijzingen; o.a. info over Rome-reis voor de heiligverklaring op 15 mei 2022;
- **www.titusbrandsmateksten.nl:** geschriften van Titus Brandsma digitaal toegankelijk

Boeken (een selectie)

Biografieën:

- H.W.F. Aukes, Titus Brandsma, 1961/1985, Het Spectrum Utrecht
- Constant Dölle, De weg van Titus Brandsma. Biografie van een martelaar, 2000, Ten Have Baarn
- Henk Nota, Titus Brandsma onder ons, 2003, St. Archief- en Documentatiecentrum RK Friesland Bolsward
- Ton Crijnen, De man achter de mythe, 2010, Valkhof Pers Nijmegen
- Ernst Hirsch Ballin, Tegen de stroom. Over mensen en ideeën die hoop geven in benarde tijden, 2016, Querido Amsterdam
- Titus Brandsma. Een blijvende bezieling. Bloemlezing van citaten, Stichting Vrienden van Titus Brandsma Boxmeer

tekening
Paul Reehuis

Stichting
Vrienden van

**+ Titus
Brandsma**

De stichting geeft boekwerken uit (zie de website):

- Titus Brandsma - een vriendenboek
- Titus Brandsma - een blijvende bezieling
- Bidden met Titus Brandsma, een novene

Vrienden zoeken Vrienden

Titus Brandsma leeft!

Veel mensen voelen zich door hem geïnspireerd, omdat zijn gedachtengoed waardevol en tijdloos is. Ze zien Titus als een dierbare vriend en willen dat gedachtengoed doorgeven.

Wordt ook Vriend van Titus Brandsma.
U wordt reeds Vriend voor € 10,- per jaar.
Vrienden van Titus Brandsma ontvangen
2x per jaar de Vriendenkrant.

Meld u aan:

email: titusbrandsmavrienden@karmel.nl

post: Steenstraat 39, 5831 JA Boxmeer

Stichting Vrienden van Titus Brandsma

Bank: NL62 RABO 0135897491

NL11 ABNA 0230007732

De Stichting Vrienden van Titus Brandsma heeft
een ANBI status. Uw giften zijn aftrekbaar voor de
belasting.

Voor meer informatie:

www.titusbrandsmavrienden.nl

titusbrandsmavrienden@karmel.nl

Voor alle zinzoekers die de natuur als inspiratiebron ervaren!

Collegereeks Schepping & Spiritualiteit

Zes colleges over de schepping als bron voor spiritualiteit en mystiek verkend vanuit verschillende spirituele tradities. Centraal staat de natuur als belangrijke bron voor verstillend, ontspanning, rust en meditatie.

Start: Zaterdag 14 mei in Nijmegen, 10.00 – 12.30 uur.

Over Titus Brandsma en zijn relatie tot de natuur.

Overige colleges zijn online op woensdagavond, 19.30 – 21.30 uur.

Programma

14 mei	Titus Brandsma en de natuur
25 mei	Christendom – natuurmystiek van Thomas Merton
1 juni	Hindoeïsme
8 juni	Jodendom
15 juni	Islam
22 juni	Boeddhisme

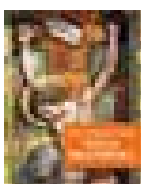
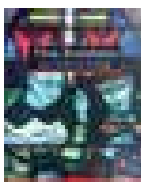
Kosten zijn € 355,-. Aanmelden op www.titusbrandsmainstituut.nl

Peter Vermaat

Nieuwe Titus uitgaven 2022

- **Titus Brandsma. Van held tot heilige.**
Bundel studies, Radboud Universiteit en Titus Brandsma Instituut, 2022, Adveniat Baarn
- **Van Titus Brandsma tot Edith Stein,**
Gebedenboekje, 2022, Adveniat Baarn
- **Kruisweg van Titus Brandsma.**
Eigentijdse lijdensmeditaties en kruisweglied bij de kruisweg van Titus Brandsma en Jac Maris in Dokkum, 2022, Adveniat Baarn/ Bonifatiuskapel Dokkum
- **Kloosters in Friesland.** Heruitgave: artikelenbundel van Titus Brandsma (red. H. Blommestijn), incl. actualisering met wandelkloosterroutes, 2022, Discovery Books Leeuwarden
- **Innerlijke Reis Dachau.** Heruitgave: herinneringen aan Titus van Karmeliet Rafael Tjhuis, medegevangene in Dachau (red. H. Blommestijn), incl. recente beschouwing over Titus Vredestoespraak in 1931, 2022, Discovery Books Leeuwarden

Voorstellingen & documentaires

- **Filmdocumentaire over Titus Brandsma**, 2008, Omrop Fryslân (zie YouTube)
- **Titus: held of heilige?** Solovoorstelling door verhalenverteller/poppenspeler Peter Vermaat, www.petervermaat.nl
- **TITUS. Tussen stilte en stress.**
Muziektheaterproductie van Stichting 754, www.stichting754.nl

- **De moed om naar het licht te verlangen.**
Titus Brandsma 1881-1942, webdocumentaire van Inigo Bocken/ TB Instituut en Sim D'Hertefeldt/ Kerknet op www.ru.nl/titusbrandsma.

BISSCHOP HARRIE SMEETS

Getuigen
van de Verrijzenis

Over Pasen kun je niet preken.

Zo vindt bisschop Harrie Smeets van Roermond.

Daarom kiest hij voor verhalen van ooggetuigen.

Zij brengen de verrijzenis dichterbij ons.

Getuigen van de Verrijzenis

BISSCHOP HARRIE SMEETS

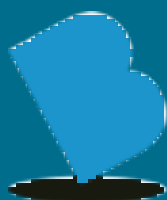
In de zomer van 2021 werd bij bisschop Harrie Smeets van Roermond een levensbedreigende ziekte geconstateerd. In plaats van bij de pakken neer te zitten, besloot de bisschop dat het tijd was om een aantal teksten die hij in zijn tijd als pastoor-deken in Venray geschreven heeft te bundelen en uit te geven. In deze verhalen getuigt Mgr. Smeets van zijn diepe geloof dat het leven sterker is dan de dood.

Uitgave van Adveniat, www.adveniat.nl. Prijs: € 19,95 (100 pag.).

Berne Media: dé specialist
in liturgie. Van misboekjes
en liturgische handreikingen
voor voorgangers tot VIEREN,
tijdschrift voor liturgie en
spiritualiteit.

bernemedia.com

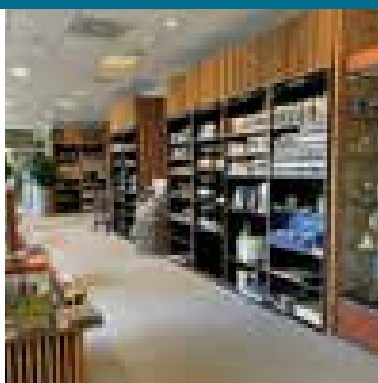

BERNE MEDIA LITURGIE - UITGEVERIJ - BOEKHANDEL

Berne Boek- en Abdijwinkel,
specialist in boeken over
religie en spiritualiteit.
Bezoek onze winkel in Hees-
wijk, op het terrein van de
Abdij van Berne, of online:

berneboek.com

Abdijstraat 53, 5473AC Heeswijk

Rome-reis naar heiligverklaring Titus Brandsma

Op zondag 15 mei is de heiligverklaring van Titus Brandsma door Paus Franciscus in Rome. Op initiatief van de bisdommen 's-Hertogenbosch en Groningen-Leeuwarden biedt bedevaartorganisatie Huis voor de Pelgrim een reis naar Rome voor iedereen die dit bijzondere moment wil bijwonen.

Pater Titus Brandsma wordt met enkele anderen heilig verklaard tijdens een pauselijke eucharistieviering in de Sint-Pietersbasiliek of op het Sint-Pietersplein. Belangstellenden uit heel Nederland zijn daarbij welkom.

Namens de Nederlandse bisschoppen zijn bij de heiligverklaring aanwezig kardinaal Wim Eijk (aartsbisdom Utrecht), bisschop Gerard de Korte ('s-Hertogenbosch) en bisschop Ron van den Hout (Groningen-Leeuwarden).

Huis van de Pelgrim biedt een vierdaags programma in Rome, inclusief vliegreis: van vrijdag 13 mei tot en met maandag 16 mei. Verschillende bezoekersactiviteiten in de stad zijn voorbereid. Zo is op zaterdagavond een internationale vigilieviering gewijd aan Titus Brandsma. Ook een bezoek aan de Friezenkerk in Rome behoort tot de mogelijkheden. Voor meer informatie over het programma en de kosten kunt u zich melden via info@huisvoordepelgrim.nl.

'Icoon van hoop'

Mgr. Gerard de Korte van het bisdom Den Bosch spreekt de wens uit om met velen naar Rome te gaan om de heiligverklaring van pater Titus Brandsma bij te wonen:

"Pater Titus Brandsma is een icoon van hoop, een patroonheilige voor de journalistiek en een heilige van vandaag."

Huis voor de Pelgrim

Onze reizen brengen je verder

Bedevaarten naar

Lourdes Rome Israël Santiago
Fátima Banneux Pater Pio Wandelen

Ga mee naar de heiligverklaring
van Titus Brandsma in Rome op 15 mei

Meer informatie

043 - 321 57 15 info@huisvoordepelgrim.nl www.huisvoordepelgrim.nl